Массе а мехкий пролетараш, вlашагlкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШОАТТА, 30 НОЯБРЬ, 1985 ШУ. ★ № 144 (7179). ★ Мах 3 кеп.

Цхьайттазлагlа хержача СССР Лаккхехьарча Совета йиълагlа сесси

КПСС ЦК ГЕНЕРАЛЬНИ СЕКРЕТАРА ДЕПУТАТА М. С. ГОРБАЧЕВА ДОКЛАД

Новкъостий депутаташ!

Хlанзарча СССР Лаккхехьарча Совета сессега дуьйцийта отталаьд Советски пачхьалкхен чуьрчеи арахьарчеи политика лоархlамегlара дешаш.

Ухх сесси тlайийца 1986 шера СССР экономически социальни дегlайоалаяра Пачхьалкхен планах а Пачхьалкхен бюджетах а дола Законаш lалальмате бокха лоархlам болаш да вай мехка, цуи тахаленнея кхоаненнея, хlара къахьегача коллективана, хlара советски дезала. Хьатlадоагlа 1986 шеро хьаделлар шийтталагlча пятилетка цхьа моллагlдола хьалхара шу дац. Цо хьаелл советски общество дегlайоалаяра даькъера дикагlйола керда этап.

1986 шера плана тlа хьахьекхаб моллх социально-экономически дегlабоагlилга сихдара тlаберзабаь парте стратегически никъ. Цу тlа оттальй къаман доход, промышленностен юрта боахамен продукци, къахьегама овсарле алсамъяхара лакхагlйола темпаш. Лакхлу материальни ресурсех пайда эцара эффективность. Сихагlа дегlахкхувла лаьрхlад lилма-технически прогресс, продукца дикаь лакхъенга lалашде дезаш йола отраслеш.

Белгалдаьа производствала сихагlа реконструкци яра, кердахкхара модернизаци яра, управлени боахама механизми эргальхкха тоеяра тlадерзадаь гlулакхаш. Халкъа хьал-таро дlахо лакхъе лаьрхlад.

Лоархlаме да, новкъостий, 1986 шера плана башхалонаш вай массане а даьи теркалъер.

Пятилетка хьалхарча шерре а дека дlайолае эза бlарччача пятилетка хьадда ритм. Из теркал а деш, 1986 шера халкъа боахам дегlабоалабара темпаш белгальаь дlахорча шерашка хьинар тlехь-тlехьа чlоагlагlа тlа а дохийташ уж кхоачашъяро бlарччача пятилетка заданеш кхоачашъяра наькъа тlа доахага lалашдергдолча тайпара. Цо йиш хулийтаргья тlехкхьарча пятилетке, хьалхарча шерашка хьокхамаш лоха а уттадеш, кертера оагlал тlехкхьарча шерашка дlатийттача хана леладаь гlулакхаш ца леладе. Цу тайпарча практико мел харцахьаре хlамаш даьд — хоаш да.

Плана шоллагlа башхало — lилма-технически прогресс сихъяиза ярг ца хилар ма могта дукхагlа теркал а деш из отталь хилар. КПСС ЦК хиннача июньски совещане установкашца хьекна плана юкъейккхай, эгтара хьалхарча аргlанза, халкъа боахама доакъошка lилман техникан лоархlамегlара лостамаш дегlадоаладара хьакъехьарча социамашка отталь lилма-технически прогресс сихъяра заданеш. Цу цхьан хайна хийцай планировани яра даькъе чlоагlъенна хила уйлаш. Плана тlа духхьашха отталаьд гуллам беш дола, отраслей lилма-технически прогресса, цуи эффективаста лоархlамегlара хьокхамаш. Тlаккха уж хьокхамаш оттаду lилман техникен дегlахкхувлача хана хьалхарча мулашка довлилга lалашдаре министерствашка, объединенешка, предприятешка беш бола практически болх айбар духьа.

1986 шерарча плана кхоалагlа башхало — ма да боахам лелабара интенсивни методашка практически доалилга чакхдаккхаре тlаерзаль из хилар. Из хьалхадоах вахаро ше, къахьегамен материальни ресурсашта отташ латтача цхьа моллагlдар саина доацача хьало, экономика лакхъеш йола экстенсивни факторашка керттерча дакъе кхоачалдаро. Хьатlадоагlача шера производства объемаш тар ма лу дукхагlа ресурсаш кхояра чотах лакхъергйола гlулакх де деза вай. Кхьча дешашца аьлча, кхом бар, боккъонца лаьрхlача, дукхагlа лакхъеш йола производства ерригта объемаш ресурсашца lалашъеш боаа керттера хьаст а хиле дlаотт. Из хьалькъех ухх цифраша. Хьатlадоагlача шера алсамйоалача къаман доходах 97 процент къахьегама овсарле лакхъяра чотах хургья, къаман доходо дlалоаца металл 2,7 процент, энерги — 3 процент кlезиглургья.

Хlаьта, юххера а, из да пхоаш дина хилар хьахьекха боахам лелабара методаш шерра дlайолаенна. 1986 шера январе дека ерригача продукцех ах совгlа яр кердача хьалашка болх беча предприятешка арахецаргья промышленносто.

Лоацца аьлча, новкъостий, лаьца никъ аийса ба. Хlанз вай да дезар из чакхбоаккхилга да — отраслешка, республикашка, крайшка, областашка, объединенешка предприятешка дlахо планаш кийчъеча а юшта, кхетадеш ма дарра, хьадда практически болх беча а хана. Из оагlув цlаьха белгалъяккхалза яргьяц, централчоа моттигашкарчеи, цу дакъе планово-экономически организашкарча а дукхача боахлоша мехка экономически, социальни, финансови проблемай кердача тайпара мах бари уж кхестаяри мел лоархlаме да боккъонца кхетадаь ца хиларах а.

Хlанзара сесси гулъеннай съезда хьалхарча lалальмате бехктонхlмеча хана. Апрельски Пленумо кийчбаьб общество социально-экономически дегlайоалаелга сихдара тlаберзабаь никъ, боахамен политически декхараш кхоачашдара леладеча гlулакхашка лоархlаме хувцамаш дара юкъаг дlайолаьй, керда ритм оттальй партийни, пачхьалкхен, советски организацей, ерригача вай кадрайи къахьегама коллективайи дерригача гlулакхашта.

Парте политически никъ — чурча вахара дешашта саина, иштта дунен халкъашта юкъерча проблемашта а — биззагlа хьехьекхаб КПСС XXVII съезд хьажийта дlачулургдолча лоархlамегlарча теоретически политически документаш тlа — КПСС Программа кердача редакце, парте Устава юкъе деча хувцамий, 1986 — 1990 шерашка а 2000 шерага кхачалца йолча юкъа а СССР экономически социальни дегlайоалаяра Керттерча достамий проекташ тlа.

«Парте халкъаца шерра дагаюлларах хьахиннача эгара хьалхарча итогашта тlехдал ду, дуццийта арадаьхача документашта советски нах чlоагlа раьза хилара. Парте стратегически никъ хьинаре хьаллацар — дешаца а гlулакхаца а хьаллацар — вай оптимизма хьаст ба, керда никъ кийса хиларах, лаьрхlар тешшаме кхоачашдергдолаш хиларах дог тешадеш дола гlулакх да. (Дlаьадаь тlоарам тох).

Шоана ма хаьа, новкъостий депутаташ, ухх тlехкхьарча хана парте Центральни Комитето Советски правительствано массехк доккха гlулакх чакхдаккха отталаьд экономика интенсивно дегlайоалаяра наькъа тlа йоакхилга сихдара, халкъа боахама деча доала эффективность лакхъяра тlадерадаь. Практически гlулакхаш да чакхдоахаш дlахо порядок оттаяра, къахьегамен пачхьалкхен дисциплина, ма могта кхом бара режим чlоагlъяра, тlехдаьнка нормта бохабу малар меларцеи алкоголизмацеи къовсам лоттабара, кхьча дешашца аьлча, общественни вахаре ерригача сферашка бараьжаб хlанзале а ший беркат тела болалуш бола боникха, хьинаре болх.

Таханарча вай вахара юкъелоатlаш латтача кердача хlамашка тохабалийтаб советски нах, айдаьд цар творчески низай хьинар, цlаьхха а кхы цlаьхка а хьахьекхад, социалистически строях мел доккхий кхоачамаш тараи йоахи.

Хlана вайга тешшаме ала йиш я: гlулакхаш дикагlча нагlорахьа хувцадала доладеннад. Производство дегlаахара темпеш лакхлу, кхьйола экономически хьокхамаш тоалу. Шу доладеннача юкъе халкъа боахама цхьадолча доакъошка болх юкъагlбийцаболаме а, советски наьха вlаштlехьдаьнад гlулакхаш тоаде, экономика планагlа лаьрхlача мулашка ялга lалашде. Дикагlча оагlорахьа хувцамаш хулаш латт мехка аграрни секторе а.

Карагlдаьнарех доккха дакъа доалл низи хьинара ца кхоеш, халонаш эца а еш, белгалъяь хинна планаш кхоачашъяра долла кlама даьча вай турпалча болхлой класса. Дикача итогех боалл колхозни › ахархой, агропромышленни комплекса берригача болхлой къахьегам, вайна карагlдийнарех йоалл lилманхой, инженерий, халкъа интеллигенце творчески уйла. Лоархlаме дукха гlулакхаш дагадохараш а дlадоладераш а советски кагирхой ба, цар майрреи хьинареи кхоачашду халеи чоалханеи декхараш, чlоагlа хьалоац обществе хула эргалонаш, царна шоай кхоане юваа а юзаш.

Уж эргалонаш иштта юва вай партийни, советски, профсоюзни органий, ерригача вай кадрай гlулакхаш айдаларна а.

Лоацца аьлча, новкъостий депутаташ, дераш кlезига хlамаш ... Цхьабаькъа, гlалат хургдар цу дерригие а тlехбаьнкха мах бича, вешта, ма вай традицешка деш а дац. Дlаболабаьча наькъа — чоалханеча, халача, вахаро хьаутталдеча декхарашца лeладу творчески гlулакхаш де лерхlаранца, лакхача дисциплина, ше ца кхоеш хиларца цхьана тарделга дlадезаш болча наькъа — хьалхашка латт вай. Доккхий кхоачамаш тоаргаш я вай, цулухьа лаьрхlа къахьега дезаргда уж оагlцагlьяхара, хьахур эгара дукхагlа долаш нарех пайда эцара. Из де деза экономически, социальни, культурни дегlаахара дерригача лостамашка. Эгара хьалта хьал чоалхане долаш дисача, хlаьта тlехьадисар шортига дlадоахача моттигашка.

Хlаьта хlана, пятилетка чакхйоалача хана, болх дика бе беза хьатlадоагlача шерре а дека бlубенеи деррагlеи дlахьалхашахьа аха долалургдолаш, белгалдаь мулаш доахилга lалашдергдолаш, мехка производительни низаш дlахо дикагlча оагlорахьара эргадахара кхоачам бергболаш.

Новкъостий! 1986 шера плано шаьрe хьахьох вай йоанхоний маьрша, кхолламий маlа. Чура политика цу тайпарча маьршача лостамца айхха юваенна я вай арахьара политически уйлаш а. Советски пачхьалкхен дунен халкъашта юкъера политика.

Хlанзарча эталe ленински арахьара политика хьдда хьахьокхаш я КПСС ЦК апрельски Пленума арахьара политически установкаш. Пленумо белгалдаьккхад СССР-а машар безаш йола политика дунен халкъашта юкъерча отношеней эгтара шерагlча фронте ма могта хьинарегlа лeладаза яр ца хилар. Цо тlаьхийхар милитаризман агрессеи низаш сов ца далийтар духьа долла хlама дара, белгалдаьккхар сихдаь хьадеш латта герзаш соцаделга, герзаш дlададахара процесс хьинарегlа лелаелга тlехьадаха йиш йоаш хилар, хьакхайнадир пачхьалкхенашта юкъера цхьатарра, лерттlа, цивилизовани отношенеш дегlайоалаяра, вlаши гlойе йоаш дола экономически бувзамаш шердарая кlоартдараш тlехьа хулга.

Уж установкаш хьалхалхаяр хано, тlаттача хьала башхалонаш, социалистически машарех прогрессен политико. Ше мал беча хана ЦК Политбюрое тернадаьа сихдаь хьадеш латташ герзаш хилар бахьан долаш событеш мишта айслургья хьалхагlе а ха йиш йоацаш хилар. Космоса милитаризаци е тарлуш хиларe маlан да сихдаь хьадеш латта герзаш кхы а чlоагlагlа дараш lоэ а даь, цу тайпара, стратегически стабильность — ядерни эшаалахьа машар лоаттабара дара ше де доалаш дlаяргхилар. Принципиально лоархlаме. шоай тlехьалеита дlалача юхайоахадургйоаца решенеш, ма дарра аьлча, электронни машинаш, сага кхетам, политически лоlам юкъе боацаш, моралеи нравственностеи критереш ца лоархlаш тlайерейола хьал оттаргдар. Событеш цу тайпара дегlаахаро долла хlама хlаландарга кхоачадергдар гlулакх — кхьметтел, нагахьа саина цуи юхкхьацаре импульс lалальмате чоалханеча компьютерни системашка гlалат дича а, лоархlам харцахьа бича а, технически лоаракlло йича а.

Кхьча дешашца аьлча, дунен событеш дегlаахар хlаьа къастта бехктонхаме решенеш эшача. Де дезаш дола гlулакхаш чакх ца дахар е царна мел яр зуламаш долча хьал тlа эттад, хlана аьлча, деш дола къамаьа тахан цивилизаци вахар шеи lааццара хьакъехьа да. Цудухьа лархlа а лаьрхlад, хlанз а лоархl вай сихльа хьадеш латтача герзий айпе гlоа тедара, событей лелам дикагlча оагlорахьа лостабара бе... ца балийтара долла хlама диааа дарг ца хилар. Тайпа йош эгара чlоагlагlча гlаллара ирен хьадал латт: готтача хьаптел лакхагlа айдала деза, кхаалагlа эзарашеранга кхоачаш хаттача хаина адамий сообществана кlайлена хайна багlача кхерама хьалхашкара ерригача пачхьалкхеней коллективни бехктонхам кхетабе беза.

Арахьара политика чакхйоахача хана гlулакх духьал цу тайпара леладелга тlадиллад вайна ЦК апрельски Пленумо. Тlаккха из гlулакх масе оагlорахьара советски халкъа, социалистически пачхьалкхеней халкъий хьаштанта ма эттаре да, хlаьта, вай дог тийша ма хилаара, дунен кхьча мехкашка кхетадеш тlа а яйцан. Хаьашка дилла лоацца, цхьабаькъа, дунен халкъашта юкъерча йоккхийча событеех хьалйоаза йолча юкъагlа машара духьа цхьана гlулакхаш лeладе тlийртай Советски Союз дуккхача пачхьалкхенашца. Вай хьалхагlа а даьд теркал, хlанз а ду. Кхерамеча кхохнама наькъа тlаре дерригача — доккхийча а кагийча а — мехкаша къахьегарца шара доалалург ца хилар.

Дlадахача беттaшка дикка чlоагlагlа а кlоартагlе а хиннад социалистически содружества мехкий политически экономически бувзамаш. Йlаьнка ханаш йола программаш кийчъяьй экономически lилма-технически дакъе цхьана гlулакхаш леладара. Хьаьхй оперативни, хьаддача бувзамий механизм, айкагlа хулаш йоагlа арахьарча политически гlулакхий координаци. Вемарашка долча мехкий кулгалхой Москве, Варшаве, Софие, Праге хинна вlашагlкхетараш социалистически содружество дlахо кхотаяре наькъа тlа лоархlаме белгалонаш а хинна дlаьттад. Дегlаух, чlоагlлу дерригача социалистически мехкашкара бувзамаш.

Шерагlа леладе даьннад колониальни lазапах мукъаьльнача, бlовех дlа ца кхетара болама юкъерча пачхьалкхенашцара гlулакхаш. Цу мехнех дукхаданашцара отношенеш дегlайоалаяра даькъе дlахьалхашка дикка гlа баьккхаб. Из боккхача лоархlаме фактор, халкъий машара, цхьатаррарча боккъонашта, пардlаоина, къачарех тийша хlама доацаш хилара пайдана йолча оагlорахьа йоаш йола фактор и дунен халкъашта юкъерча хlанзарча отношеней лоазабаьнача форда чу.

Советски Союзо къахьег капиталистически пачхьалкхенашцара бувзамаш тоалара а. Къьстта белгалъяккхаз вукха ха йоаццаш Париже хинна советско-французски вlашагlкхетар. Из долча хана лоархlаме тlа баьккхаб шин оагlорахьара цхьана леладу гlулакхаш дlахо дегlадоаладаргахьа, европейски дунен халкъашта юкъерен кхерамле чlоагlъяргахьа, кхохлаа вlаьдбаргахьа.

Воай арахьара политика дlахо а лелаергья вай духхьалнеи ларда тlа, деррилача механизмшара шиа оагlорахьарча чlоагlачеи тешаметеи ларда тlа. Цхьабакъьа, хlанзарча дунен реальность иштай аьча, цига я шоай тlема, экономически, lилма - технически потенциалага а дунен халкъашта юкъерча лоархlамга а диллача дуне дегlадаре лостама, цуи лелами тlехьаленнен хьалхара къьастта бехктонхам тlабужаш йола пачхьалкхенаш. Цу тайпара бехктонхам — белгалдоаккх из, юшар совле я, бехктонхам ба — тlаьатт Советски Союзан Америка Вlашагlкхийттача Штаташтеи.

Нагахьа саина гlулакх цу позицешкара кхетадеш хилча, дlадахача кlирагlа хинна советско-американски пачхьалкхенашта керте латтарий вlашагlкхетар. ЦК Политбюрос бlаьчи маьлага хьажача, лоархlаме событи я — вай шин оагlорахьарча отношенешка меттал, бlарчча хlанийцача дунен политике а. США президентаца вай переговорех сайна юххьанца хийттараш цхьа дуццаа дийлад Женеверча пресс-конференце. Довзаш да вlашагlкхетара итогови документ — цхьана из Заявлени.

Тахан, СССР Лаккхехьарча Совета сессе къамаьа деча хана, женевски вlашагlкхетара итогий а лоархlама а ... бе безам бар са хlанзарча хьалаца из дувза а дуваш, дlахачча ханара опыте дlахорча ханара перспективашта, вай кхоачашле дезаш дола декхараш теркал а деш.

Эгтара хьалха ала дезар ца со. женевски диалогага бода никъ дукхача бахьанегlа бlаьхеи атта боаацаш хинная. 80-гlа шераш долалуча хана lаьдала керте эттача США администрацe гуччальа лаьцар конфронтацена тlаберзабаь никъ, советско-американски отношенеш дикагlча оагlорахьа дегlайоалаяра таро ше теркал ца а еш. Хlанз а тlехье массаненз а дагадоагlа, мотт сона, цу шерашка антисоветски риторика кхохнаялар, американски дошт деча гlоазаршка ледадаьча гlулакхий «ккза» хьисаш.

Дикдалийтадар дукхача шерашка а цхьана а цу отношенешка хилавза баргбоаца тешам хилийтара хьийга къа, шин оагlоно цхьана лeладаьча гlулакхий деррига а хlана дац аьна дола тайп тийдар. Разрядке а хьакхайнадир Америка Вlашагlкхийттача Штатий хьаштанта новкъа я аьна.

СССР-цара тlема совле яккхара тlаберзабаь никъ а лаьца. США ядерни кхьчен герзашца кийчъе йолелар администраци. Юххьанцара хlама тохаш йола американски ракеташ Малхбузен Европе дlаяуттае йолайир. Тlема - политически боарами цуьца бувзабенна кхерами хоадам боацаш лакхлуча хьал тlа отташ латтар гlулакхаш.

Юххера а, цуьна юlааккхийтар «седкъашкарча тlемий» программа, «стратегически обороний инициатива» олаш яр. Духхьал из «лазар кхийтта бар» Вашингтоне, нагахьа саина из чакхъяьккхача цуьнах ца доалаш дусаргдоацача зуламий башха уйла а ца еш. Герзаца космосе бахарех йола уйла lалальмате кхераме я дунен дерригача халкъашта — цхьаккха а юкъера ца доалаш.

Цхьабакъьа, вайна цхьаькха а зовра: США цу тайпара политика реальни долаш долча хlамашца вlашка ца кхеташ йиса йиш ца хилар. Иштта хила а хилар из. Советски Союзо ший цхьоагlонхоашца цхьана боккъонца дlаахадиадир: шоашта тlехь тlема совле хулийтаргьяц.

(Дlахододар 2-ча оагlо тlа).

КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТЕ

1985 шера 28 ноябре КПСС Центральни Комитете хилар союзни республикай Компартей ЦК, парте обкомийи крайкомийи хьалхарча секретарий совещани, цига дийцар советски общество дегlаахара керда этап хьеллалуш латтача хьалашкарча партийни организацей лоархlамегlара декхараш. Совещане къамаьл дир КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста М. С. Горбачева.

Совещане белгалдаьккхар, моллх советски наьха политически а къахьегама а хьинар айденнача, цар КПСС Центральни Комитета апрельски октябрьски Пленумий решенеш, парте чурча а арахьарча а ленински политика никъ хьинаре хьаллоацача хьалашка парте XXVII съездага бодаш хилар.

Массе оагlора анализ йир партийни организацешa экономически социальни гlишлош хьалгъяра кулгал дара беча балха, хьалхашка оттадир карарча шера производствени планаш кхоачашъяра 1986 шера юххьанца деза лакха овсарле йолаш болх бара аьттув бола хьалаш хьадараш из тlабахийтара, берригa халкъа боахам интенсиви дегlаахара баьхьагахьа лостабара декхар.

Кертагlдаьккхад, экономика ерригача зреньяшта планировани яри доал дари овлангара тоадар, дисциплинеи порядоки дlахо чlоагlъяр, халкъа боахама резервех ма могта пайда ийбар, производствени lилман-технически потенциал хьаяр, бола беш долча а бокх бе доладолийташ долча а производствени низаний болх ритмични хулга lалашдар, рункъан чlоагllа кхом бар. lилман-технически прогрессана карагlдаьнараш ма могга сихагlа производствана юкъедахьар дикка даргдоацаш хlама хилар. Тlагlертта тоаде деза капитальни гlишлош хьалъяр, lалашде деза энергетика, транспорто, коммунальни боахамо ца соцаш боах белга.

Теркам тlабахийтар СССР Кхачан программа кхоачашъяр ма могга сихде лаьрхlа, мехка агропромышленни комплекса организации цуна деш доле кулгале эргадаьккха тоадара партеи пачхьалкхенаи чакхдоаха гlулакхаш къьастта лоархlаме хилар.

Партайни организацеш декхарийла я КПСС Программа кердача редакце, парте Устава деча хувцамий, 1986—1990 шерашка а 2000 шерага кхачалца йолча юкъа а СССР экономически социальни дегlаахара Кlийлен тlарча достамий проекташта юкъеяхача парте политически наькъага хьежа, экономически, социальни культурни дегlаахара, организаторски идеологически балха политически доал дара боазам лакхбе. КПСС XXVII съезда хьалхара партийни организацей отчетно - хоржамий собранешка конференцешка йолаш де дезар да, массанахьа а цар политически организационни денал, балха тlара принципиальности дlадехараши чlоагlде, коммунистий авангарди лоархlам, партена а халкъа а хьалхашкара цар бехктонхам лакхбе гlертар.

Тlагlертта дlахо бахьанза баргбаш йоча, антиобщественни гlулакхашта духьаларя къовсам, чlоагlъе еза дисциплинеи порядоки общественни вахаре чуяхьа еза социалистически демократизм, идейно, моральни цlена хилар.

Совещане дакъа лаьцараша белгалдаьккхар, мехка партийни организацеша, политически къахьегамеи хьинар айденна долча халкъа керте а латташ, хьамсарча ленински парте XXVII съезда даха ма доагllара накъадахара де мел дезар дергхиларах шоаш тешаш болга.

КПСС XXVII съезда — хьинарча къахьегама 27 денда!

Лаьрхlар кхоачашду

[illegible] пятилетка тlехкхьарча шера заданеш ханал хьалха лоархlиярах рапорт делар ухх деношка А. Шерипова цlерагlча Грозненска мехкдаьтта чакхдоахача завода номер 38-6 йолча установ[illegible].

Из толам бахкха вlаштlехьдаьлар КПСС XXVII съезда сийна шерра социалистически яхь йоархlярах.

Массеки шу да цу установка технологашa къахьегамен технологически дисциплина цlанкха а ца толхаеш къахьега.

Шоашкара хьмчарча масал телаш болх беш хилараца белгалбаьннаб боккхагlа бола операторашa Н. Супруновa Н. Дорошенкова керте латтача сменай технологаш.

Ер шу чакхдалалехьа цхьа миллион сома маьха продукци арахецаргья цар.

• • •

Н. Анисимова цlерагlча Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода ЛЧ-24 яхача установка коллективо ханал хьалха итт бетта задани кхоачаш а яь, шу чакхдалалехьа 3 миллион сома маьха продукци планал совгlа арахеца дош деннад.

Социалистически яхье инициатораш хиларах тарра бова ухаза боккхагlа болча операторашa В. Бадиковеи В. Стародубцевеи кулгалдеча бригадай технологаш.

• • •

В. И. Ленина цlерагlча мехкдаьтта чакхдоахача заводе белгалъяьннай шоллагlча цехера номер 7-8 йолча установка коллектив. Цо ухх шера планал совгlа арахийцай 40 эзар сома маьха продукци.

Цу юкъа къахьегама овсарле лакхъеннай планал совгlа 2,5 процент, хlаьта продукцега дlадодар лохдаьд 1,3 процент.

Уж толамаш доахача хьинаре дакъа лаьцад Г. Захаров, Г. Зайцева, А. Воробьев керте латтача сменай технологаша.

З. АЮВОВ.

Деша дай бац

Ухх шера план кхоачаш да еш къабоагlа Грозненски радиотехнически завода болхлой. Масала, планагlа йоагlачул кlезигагlа маьхала яьккха продукци 11 процент я, арахийца товарни продукци ийс процент кlезигагlа я. Из бахьан долаш предприяте коллективана тlадиса пачхьалкхен декхараш бlаьш эзараш сомий маьха да. Къахьегама овсарле хила йоагlачул ийс процент лохагlа я.

Ер шу доладелча деиз тlехьаюсаш я Мараховский Виктор, Кутузов Владимир, Степаненко Нина керте латтача предприяте керттера воархlача сборочни цехий коллективаш.

ПАРТЕ ПЛАНАШ — ХАЛКЪА ПЛАНАШ

Берригача советски наха а саина чlоагlа теркам тlабахийта сел цхьайттазлагlа хержача СССР Лаккхехьарча Совета йиъагlча сесси материалаш Нохч-Гlалгlайчен къахьегамхоша, царца дувзаденна белгалду шоай керда декхараш, дег тlара къобалъю цар вай пачхьалкхен чуреи арахьареи политика, хьинара къахьегарца Даьхенна чlоагlбе, цуи рузкъа дебаде гlертар.

ДОГ ТИЙША ДА

Берригача советски наха санна чlоагlа теркам тlабохийташ lоваю тха бригада коллективо а СССР Лаккхехьарча Совета йиъагlча сесси материалаш.

Уж йийшачул гlехьагlа шеи ма дарра кхетаду дlахо йодача хана вай мохк экономически социальни иха а бlаьхегlа хилийтара эшар хlараме дика къахьегар долга.

«...Хlаьта хlанз, пятилетка чакхйоалача хана, болх дика бе беза хьатlадоагlача шерре а дека бlубенеи деррагlеи дlахьалхашкахьа ала долалургдолаш, белгалдаь мулаш доахилга lалашдергдолаш, мехка производствени низаш дlахо дикагlча оагlорахьа эргалахара кхоачам бергболаш...».

КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева сесси яьча доклада тlара уж дешаш балха программа санна тlайийцад саха.

Тха бригада хlанз къахьегаш я В. И. Ленина цlерагlча [illegible] де Г-43-107 яха установка хьалъеча. Оаха тхоай низи хьинари кхоадергдал йиллача ханал хьалха из объект эксплуатаце дlаяларa.

Цхьаьцца йола участкаш болх бе йолалийта кийчлуш да тхо хlанз, цудухьа юха а юха а хьажа деза деррига а балхаш доагlгlача бесса даьлий, тха бехкагlа ца деш диса хlама дий.

Цхьайтталагlча пятилетка задани ханал хьалха кхоачашъяьй оаха, хlаьта дlахо йодача хана а иштта дика къахьегаргдоларах тийша ва бригадера хlара саг.

М.-Х. ЭГИЕВ, Нохч - Гlалгlай гlишлой управлене чуйоагlача СМУ-7 монтажник, Грозненски городской партийни конференце делегат.

ХЬИНАРЕГIА КЪАХЬЕГАРГДА

Ра шера дохауш хьайоагlа из. Хlаьта иса бай а бь, дег чу шод а бь, багlача «империалисташка ях вай: «Тхо кхерйц моастагlчох, lоэдача кертоша тlом хьоабар кlер».

Х. КАМУРЗОЕВ, [illegible], тlемa ветеран.

Чlоагlа уйла тlайохийтаз лаьдигlад тха ферма коллективо КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста М. С. Горбачева цхьайтталагlа хержача СССР Лаккхехьарча Совета йиълагlча сесси яьча докладага.

Цо белгалдаьккхад шийтталагlча пятилетка хьалхарча шерре дека бlарччача пятилетка хьадда ритм дlайолае эзаш хилар. Тlахьех 1986 шера а дlахо йодача хана а планаш кхоачашъяра хьинаре къахьегара.

1985 шера 25 октябрь хьатlоотташ пачхьалкхенга пхе шера шура йоахара план кхоачашъяьй ферма коллективо. Ер шу чакхдалалехьа планал совгlа Даьхенна дlалургья 150—160 тонн. КПСС XXVII съезда иштта дикача совгlаташца нахъйоах тха доаркаш, скотникаш, специалисташ. Иштта тlатеlla къахьега лерхlаш да хьатlайоагlача хана а.

Планаш декхараш толаме кхоачашдара мел эша кхоачамаш долаш да тхо. Хьайбаш lаьгара дахара шортта моьшеи гlожеи доакъар lалашдаьа. Болх беш я доакъар кийчлу цех. Социалистически яхе къьастта белгалбаьннаб доаркаш Темирханова Маржан, Сагова Марем, Газгиреева Тамара, lаьсий лeладераш Костоева Хьава, Газгиреева Шариlат, скотник Баркинхоев Алоп, кхыбараш.

I. ЛОЛАХОЕВ, «Нижрановский» совхоза Наьсар - Бертерча ферма бригадир.

ТЕРКАМ ТIАБАХИЙТА ЕШ

Боккха теркам гlабахийта йийшар аз СССР Лаккхехьарча Совета йиълагlча сесси материалаш цига КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева даь къамаьл. Дег тlара къобалду аз советски наьха эгара боча lйола уйла — ядерни тlом це хилийтар — сесси дувцар.

Империалистически пачхьалкхенаша шоай гlема герзаш хьадара бюджет хlара шера дуккхача миллиардашта лакхъю, моцало, шелало, тховкlийле ца хиларо, лазаро тоlабаь нах дунен чу а шоай мехкашка а шортта болдаше. Мишта кхетаде деза болх бе моттигаш тоъац, лоадам боаца операции ярах цецваллал ахча доакх, бераштеи пенсионераштеи доагlар ракеташ хьаяра дlахец, яхар. Дикагlа дацар гlема-промышлени комплексо доадер бахача наьха хьашташ кхоачашдара дlадахийтача.

Сийлахь - боккха Даймехка тlом лаьттача дlаьхача дийъ шера фашистски ордингах даташ хиннав со. Наказера ваьнна Берлинe кхаьчав. Цlаккха бицлургбац тахана лоаме дий, машаре йола lуйренаши сайренаши бахьан шоай са дlаденнараш. Уж тlъо миллион ба.

Исторе урокаш дира яле а, вlалла лакхлац вай пачхьалкхен тlема бюджет. Хlа-

ХЬАЛХАЛАТТАРАШ

Гl. Ахриева цlерагlча назрановски «Электроинструмент» завода болхлоша итт бетта планал совгlа арахийцай 255 эзар сома маьха продукци.

Заводе къаьстта дика дeл культурно - бытовой гlулакхашта эша товараш арахецига. Планал совгlа уж арахийцад 4762 эзар сома маьха.

Съезда хьалхарча яхье белгалъяьннай цхьайтталагlча пятилетка заданеш ханал дикка хьалха кхоачашъяь М. Инарквев, Хь. Оздоева, А. Могушкова, М. Муталиев керте латта слесарий - инструментальщикий, слесарий-сборщикий, токарий бригадаш.

Материалашта, бийдала, энергоресурсашта кхом бара дакъе а дика хьаьннай заводчаний. Ухх шера цар кхоаьй 218 эзар киловатт-сахьат электроэнерги, 31 гигакалори йlовхала энерги, 1,3 тонн условни доагор.

Хlанз СССР Лаккхехьарча Совета IV-ча сесси материалаш, цига КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева яь доклад кlоартта lомаеш я завода коллектив.

У. АЗАМАТОВ.

КПСС ЦК ГЕНЕРАЛЬНИ СЕКРЕТАРА ДЕПУТАТА М. С. ГОРБАЧЕВА ДОКЛАД

(ДІахьадолар. Долалур 1-ча агІо тІа).

Кхъметтел США цхьоагІонхой а беха хьайхар шоай кхерамзлен хьашташ цхьанна а оагІорахьара терхал ца дарах, тІема совле яккхар дукха долла хІама карта тІа оттаде Вашингтон кийча хилярах. ВІашагІкхийттача Штатаншта шоашта чукъа а цІенхашнта шеко хьоайир цу хьахьо. ХІаьта «седкъашкарча тІемашта» кийчо яра плаашл хьахьайкаярах ерригга планета уизарйоанкхаш хоам хилар.

Лийрдlар хилахзар конфронтацена тІаберзабаь шоай някъ дунен халкъашта юкъерча дегІаахара дакъе кхоастам беш хургба ьвна хийттарапшта а. Цуийа дувзаденна, бакъдар аьча, ІотІатохаргда аз, дунения доал да отта гІертара уйла шяй оалаягара деаз айпе хилар — лерхІарашка дилача а средствашка дилача а. Массазарча двигатела проекташ Іалама элементарнк законаш па харах хьахулаш санна, имперски гІаьрал фехальни доаш долчоа гаьна йолча хІаккарча дунен хьагьетьарча уйлашнра хьалъуьтташ санна.

ТІема-стратегически цхьетара боарам хагбара тІаберзабаь США някъ чІоагтІа юхатохар цхьана тардир Советски Союзо йоккхий масштабаш йола машара инициативаш хьалдахарца, машарен кхерамзлени центральни дешашдарча гІулакха сабарен конструктивани някъ лелабарна.

Воай инициативашца, хІаьта уж сел кнтта нІеянта а яц, вай шеара дІахьехар, дунен арене воаш мича кхача гІерт, США-и цар цхьоагІонхойн воаш сенна тІахьех. СССР-а цу тайпара гІулакхаш дунен общественносто дег тІара могадеш тІавйцад, цар лаккха мах баьб дунихача мехкий правительствашa.

Цу факторий кнагІа шяй уйлаш хувцанза яьнянц Вашингтон. Американски администраце хьенхайкадерашта юкъера хьакъеда яьлар шоашта къаьстта чІоагІа машар беза аьвна хетийташ йола балталонаш. ГІулахкашца бакъеш яцар уж, хІаьта а уж хьакъадар ше а дар цхьа маІах долаш.

Шу доладеннача юхьье вай хьалхадакхараІа барт вІаштІехьбаьлар СССР-ан США-ней юкъе керда переговораш, вІашн бувзам а болаш космически ядерник герозий ерригга комплекс чулаца, шоаш лерхІар космосе сихдаь герзаш хьаделта вІаштІехьа ца доалийтилгeн Лаьттан тІа из соцадеrен хила дезаш йола переговораш яра хьакъехьа.

Советско-американски отношеней хьал а цхьадолча дакъе дунен халкъашта юкъера США-с леладу гІулакхаш а хувцадала дезьар, тІаккха из а, кхетадеш ма дарра, терхал ца деш дикса йиш яцар паччахьалкхенашта керте латтареш вІашагІкхета тарлуш хиларах дола дош дувцача хана.

Цу тайпара решени тІаьцаш, вай чІоагІа теркалдора переговорашка вай отношенеш дунен тІара деррига хьали къоастадеш долча дешашца — кхерамзлен дешаша керттере моттиг лаца езаш хилар. Цу хана вай теркалйора Европерен дунен тІарен политически стратегически реальностеш, вай доттагІаштен цхьоагІонхоштен хетараш, дукхаьча мехкий правительствайн общественни гІозарийн позицеш, паччахьалкхенашта керта латтареш вІашагІкхетара де тарлуш мел дола хІама дуьдалар яхаш уж тІагІертта Советски Союзага кхайкаш хилар. Вай кхетадора, цу вІашагІкхетарах сатувсаш дола мел дукха хІамаш дувзар деррига дунен тІа, цудухьа хьалда гІулакхаш чакхдоахаш дунен халкъашта юкъера климат унахцІена яр, вІашагІкхетаре аьттув болашатІа из хилийтар духьа.

Ядерни космически герзех лаьца Женеверча переговорашка хьалдан радикальнии предложенеш оттайир вай. Селах латт цар маІан?

Вай предложени елар эггара хьалха деррига ударни космически герзаш дизза дехка аьнна. Из предложени елар космосе сихдаь герзеш хьаде доладарок кхъметтел Лаьттанна гонахьарча пространстве алхха ракеташта духьалара системаш йоаржаярои цхьанне а кхерамзле чІоагІъергйоацандаь. Космически «щитаца» хьулаь йоахи нападене ядерни средствайш кхы а кхерамегІа хургба.

Ударни космически средствайш арадларо хІанзарча стратегически балансах хаос е, берригача лостамашка сихдаь герзаш хьаде доладе, цунна доазув оттадара йолча лоарxІамегІарча лардех цаІ — ПРО-х дола договор доладе терлора. ТІаккха мехкашта юкъера тешам боар кхы а чІоагІагІа хургдар, хІаьта кхерамзле дикка меллургьар.

ДІахо. Ударни космически герзаш дехкарца цхьана вай предложеня елар вІашн территорешка кхача низ болаш йола СССР-гарен США-тарен ерригга ядерни хІара оагІон средстваш ахаш кІезигьe аьнна. ХІаьта цар тІа йоахиа ядерни зарядаш 6000 кІезигье. Из тоъал дукхха, эзараш ядерни зарядашца лоархІаш кІезигъяр да.

Цу тайпара, някъ кийса ба. Цо чулоац някий стратегически соотношени вІаштІехьйоанкхаш, оагІонех хІарапена бокъонца тІалаттача ядерни кхерама боарам терналбе йиш хулийташ йола ерригга средстваш, ядерни зарядаш цар территореш тІа сеннагІчунцея миччахьарен — ракетаца е самолетаца, шоай территоре тІара е цхьоагІонхой территоре тІара кхоачайой а.

СССР-ен США-и ядерни средстваш шоаза кІезигъяр юкънг санна лоархІ вай. Кийча да вай деррига ядерни герза хІаландаь дІадаккхарга кхачалца дІаходаха а, кхетадеш ма дарра, кхыча ядерни паччахьалкхенаша а даьа лоацаргдолаш.

Кхетадеш да, сихдаь герзаш хьадеш хиларо европейски халкъий къаьстта сатем боабеш хилар. Вай дика кхетаду из сатем боар. Ядерни средстваш сов дукха Іайнай Европе. Ядерни герзах — юкъерча гаьналга кхувсачох а тактическичох а — Европа цІенъаь мукъаянкха гІерташ я Советски Союз. Цхьабаьда, США-си НАТО-га гІолларча цар партнерашеи из де тигац. ТІаккха вай предложени елар юкъ-юкъерча решенешкаре дІадола а деина, цул тІехьагІа дІахо уж кІезигьергйолаш дола гІулахх леладергда вай аьна. Вай дот тийша да, вай предложенеш ядерни кхерам мелберга. Европера кхерамзле чІоагІъярга европейски халкъаша сатувсараштa ма хеттаре хиларах.

ГІулакха принципиальни оагІув белгалъяккха безам ба са: переговорий кхаь лостаме — космосах, стратегически наступательни герзех, юкъерча гаьналга ухийтача ядерни средствех лаьца ерашка — США кхерамале лохъергйолаш дола цхьаккха хІама де вай яхаш ца хилар. Цул совгІа, вай предложенеша таро лу американски оагІоно ше «къаьстта сагатдеча» боараме уттадеш дола дешаш а къоастаде.

Масала, дукха дувц континенташта юкъе кхувса йиш хургйолча баллистически ракетий хьакъехьа. Вай предложенешка аьнна, цу тайпара ракеташ кІезигъергъа, ядерни зарядий бІарччача боарама юкъерча цар боеголовкий дакъе доазув оттадергда. Е, ара вай, цхьаьнха масал. Малхбузехьа дукха гІаръаьй СС-20 яхача советски ракеташта гонахьа. Вай предложени енай Европера юкъерча гаьналга кхувсача ядерни средствай проблема къоастаярца цхьала уж наьха санна кІезигье.

ГІулакх дІа ца дохийтараш Англен Францен ядерни средстваш я. Советско-американски переговорашка уж юаца йиш йолаш яц йоах. Мегад, вай-м укхаза а кийча да дош къоастадергдола някъ лаха. Вай предложени енай цу мехкашца цар ядерни герзий хьакъехьа хетараш юкъарчал доацараш дІа-хьа дувца доладала.

Советски предложенеш шеррея могаеш тІанйцай деррагача дунен тІа. Царна тІехьа — вай конструктивани позици массаяа раьза е болаш хьаллаьцача Варшавски Договора юкъе дакъа лоацача паччахьалкхений авторитет. Дукхача даьнье вай яхача тара йоагІа ях мехка — Аргентина, Мексика, Танзане, Инде, Швеце, Греце кулгалдоша цхьана яь заявленеш а. Къоабалъеш сатувсаш тІанйцай советски инициатива бе-беча мехкийн континентийн коммунистически болхлойн партеша, йоккхийча общественни организацеша, дунеи тІа цІи хезача Іилманхоша, боккхийча политически тІемен деятелаша. Из могаьй социалистически Интернационала дукхагІйолча партеша.

Женевера переговораш дІайоланьвен дІайолленначул тІехьагІен советски доазол дехьарчен гражданашкара са цІерагІа даьхка ззараш писмош шоаш долаш. Нийсъеннача таролах пайда а нйца, цар автораштa барнал ала безам ба са цар даьха дика ловцаш бахьан долаш, цар хьехамаш дарах а хьалладарах а, машар хилийтара чІоагІІен дег тІарен цар йовхо ярах. (ТІоаравш тох).

ВІашагІкхетале хьалхагІа шоай контрпредложенеш елар американцаша. Из факт ше мегаргйолаш я. Вай дукхача инициативех цаІ аьттув болаш лаьрхІар.

Цу контрпредложенеи маІанах лаьца дукха йодаьд кепайоазон тІа. Цар чулоацам кердабоаларгбац ал. Алхха цхьа хІама оалалургда сога: ахаш а дукхача даьхьe миЙсхо йоацаш а я уж предложенеш. Цхьан оагІорахьара гІулакхаш леладергдолаш, духхьал США-ней бІарчча хьаийцача ерригача НАТО-ней тІема соле ала хьархІа я уж.

Цхьабакъда, керттердар сенах латт аьлча, из латт, США позицеца ударни космически герзаш хьадар дехнилга ца хиларах. Кхыча бесса, уж хьадер законаца чІоагІде безам ба цар. «Седкъашкарче тІемий» хьакъехьарча деша американски оагІоно лаьца позици — герзашта тІахьонам оттабарах лаьца соглашени ярга бодача маьгъа тІара кертера новкъарле. ХІаьта из вайна хийтта Іац иштa. «Стратегически обороний инициатива» оалаш йолчоа юкъе дакъа лаца тигадац Франце, Дане, Норвеге, Греце, Нидерландий, Канада, Австрале правительствашa. Женевски вІашагІкхетар дІадоладале хьалхагІа тІанйца ООН Генеральни Ассамблея «космосе сихдаь герзаш хьаделга вІаштІехьа ца далийтаран Лаьттан тІа из соцадаран тІаерзаль эффективни соглашени яра» СССР-ен США-и кулгалхой тІахьехаш йола резолюци. ТІаккха ВІашагІкхийттача Штататшeн цар массехк цхьоагІонхочои мара лаьрхІанзар из шаьра кхетабеш бола дунен сообщества тІахьехам хьал ца лаца мегарголаш. Факт, оалаш ма дарра, кхы яшха ца эшаш л.

Дагадохийта деза, бакъдар аьлча, вІашагІкхетар юкъагІа ца доакхе а, цун чулоацам боассабера, цун лоархІам бобаь дІабакхара долла хІама деш хина низ бола политически низаш ВІашагІкхийттача Штаташка шоай гІулакхаш леладеш хинилга. Дукхачарна дицдалаза да, мотт соха, спутникашта духьаларча системашта тохкамаш дар, геттара гаьна йолча тиъамаш дола ракеташ тІалатта «Айова» яха линкор Балтике кхачар, «Першингаш» сихъаь ФРГ-е дІаухттавр, бинарни химически герз хьаде решени яр, юкхера а, керда эггара йоккхагІйола тІема бюджет тІаэцар, кхьдараш санна дола гІулакхаш.

Цул совгІа, президент Женеве воагІача наьхьа ваьнна вар, стратегически герзашта доазув оттадарахи ракеташта духьаларча обороната дола договораш чІоагІдергдолаш йола цхьаккха тайпа наІадаш СССР-на ца елга дехаш США оборона министра писмо яздаьлга хайнача хана. Кхьча тайпара аьлча, Лаьттан тІа а космосе а сихдаь герзаш хьадара деррига лостамашка шоай гІулакхаш леладара США-га йизза пархІато ютилга.

Цхьан Пентагонаца чакхдаьнна а Іарий гІулакх? Вай теркал ца деш дисанзар американски ультраьттехьарча гІозараша шоай идеологически штабага — «бахача наьха фондага» — тІолла США президента денна хиина шяй тайпара «наказ» а. Президента хьалхадоахар дІахо а сихдаь герзаш хьаделга, социально - экономически программаш чакхъяхара средстваш тІаерзае Советски Союза вІаштІехьа ца доалийтилга, юххера а, дунен халкъашта юкъерча политикера СССР арахоссаргйола гІулакх де хьовилга. Цу господаша США администрацена хьалзашка вайга воай строй, воай Конституци хувцийтара, декхар оттадеча дІахоачадеьл гІулакх! Довзаш дола мукъамаш да, ковнъостий. Уж деррнгаш а хьалхагІа цхьа хеза Іе дийзадац вай. Лоацца аьлча, хьатІа кІезига гІийртабац.

ХІаьта а решени йир вай США президентаца вІашагІкхетар могадеш. Йир, кхерамеча тайпара дегІаухаш йола дунен тІара событеш хувцара эггара аІамагІа йола шанс а теркал ца еш йита боаьо ца хиннада:. Йир, нагахьа санна духхьалара къайле йоацаш дола къамаьл дІадоладе хІанз вІаштІехьа ца доале, кхоана из бІаьзза халагІа хургхилар, е геттара тІехьа хила мегаш хилар, кхета а деш.

Дувца а эшац, ІалаьнаІе йоккхий я вайна юкъера башхалонаш. Амма таханарча дунен тІа иштта доккхий да вайна юкъера бувзамаш вай вІашн тийша хиларн. Латташ дола хьал яра хидаро йитан СССР а США а кулгалхошта, СССР - ен США-и халкъашта, цхьана дахара доакха Ілма доварал совгІа йола альтернатива.

Сон президенти тхоаш шинъ мара саг а йоацаш вІашн хинна хьалхара къамаьл долаш — хІаьта цу тайпарча къамаьлаша йокха моттиг лаьцар Женеве хиначa вІашагІкхетаре — советски делегаце дунен халкъашта юкъерча вахара юкъмоттиге латта эггара бІарзагІа йола проблема — ядерни тІом ца хилийтарен сихдаь герз хьаделга сопадарен проблема — къоастаяра някъ лаха ше ена хиларах дола дош духхьал оттадир. Цувах латтар, аз президентага ма аллара, тха вІашагІкхетаре керттера маІан, но белгалъергьа цун итогаш а.

КертагІдаккха деза са, Женевера переговораш юкъ-юкъе геттара яра хинна хилар, аз-м аргдар, кхы тІехьхила йиш йоацаш къайле йоацаш хинна хилар. Укхаза йиш яцар говзала цаІ йолагІчул тІехвала а, политически пропагандист и и и штампех кхоачамбе а — сов дукха дар тІемен машарен хьагъехьарча цу керттерча дешнех тийша хиннараш.

Переговораш йолаш американски оагІоно чІоагІа ловра шяй СОИ программа кхоачашъе. Тхога йоахар, дувцар да алхха цхьана тайпара а герз лархІа йиш йоаца оборонительни средстваш хьаяр. Йоахар цу средствашца хьал пайсдергдe, ядерни герз геттара дІадаккха гІо дергдe. Кхьеттела гайна-гаьза хьатІайоагІача хала средстваш вІашн «дІа-юха теларах», хІараме вокханна шяй лаборатор маІараш хьеэлларах йола предложенеш а йора.

Вай дукхьала дІаьялар президентага, цу тайпарча гІулакхашта воаш раьза доацаш хилар. Цу дерригача дешашта бокъонца анализ а яь, вай цаІ мара йоаца вывод яьй. Космически герзаш вІалла лархІа йиш йолаш а дац оборонительни. Цар дагадохийта йиш я, космически «щит» духьала а лаьца, ядерни герз хьаьхагІа дІатоха а, хІама вІалла юха ца тохийта е ,кхы ца хуле а, юхатохача хІамаи низ бохабе е таро хургья аьнна доле, хила йиш йоаца кхераме хІамаш. Цу тІа а цхьаккха тешам а бий космически герзах цийх Лаьттарча объекташта духьаларча средствой хьисапе пайда эцаргбац аьнна? Деррига хьагойташ да, США ракеташта духьалара космически система вІалла «щит» хьисапера хІама а доацаш, белгала цаІ йолча наступательни комплекса дакъа хьисапе дагалаьца хІама хилар.

Кхетадеш да, цул программана чуйоагІаш йола космически средстваш вІалла гера лархІа йиш йолаш а яц яхаш дувцараш, вай раьза хила йиш йоацаш хилар. Иштта дагІа йиш йолаш дац вай, цу плане шоашта луденпачун данъа ВІашагІкхийттача Штаташа вайга а кхоачийтаргда яхаш вай тешаде гІерташ дувцарех тийша а.

Нагахьа санна лаборатореш хьаелле а, уж елларгъа вІалла царна чу леладер гуччахьа хилийтара а ца еллаш, духхьала ударни космически герзаш хьадар дехкарах йола решени кхоачаш миштa ю хьанани тІахьожам лоаттабера.

Вайна дувц, ракетий кхерам-тІера баккха, ядерни герз геттара дІадаккха безам хиларах. Цу тайпара безам хилар геттара дика да, из бокъонца вай политика де лерхІарашка хьежжа да. Амма кхы а иттагІа ма дий уж герзаш дІадаха, цу гІулакха космически ударни системаш хьа а ца еш. Сенна деш хІама да итташ а бІаьш а миллиардаш дІаахийтари ядерничарна уллув, кхы а космически герзий лоамаш хьалъуттадари? МаІагІа да цун маІан?

Аз хьаттар президентага: бокхьала бакъдий-те американски космически гІерз хьадеш латтача хьалашка оаха тхоай стратегически потенциал кІезигъергхиларах а тхоай кулгашца из мелье оала США-на гІо дергхиларах а американски кулгалхой цІенхашта тешаш хилар? Цунга догдаха дезаш дац. Хургдар кхы тайпа хІама дагарадоаеси юхаметтоттаяра Советски Союзо де дезаргда, нагахьа санна из хІама де дезаш хуле, американцаша хьеееш йолча «седкъашкарча тІема» электронно-космически машинана нейтрализаци яра, шяй герзий эффективность, нийсал, низ лахьбаре тІадерзадаь гІулакхаш.

ДикагІа хетаргдий-те американцашта, нагахьа санна Вашингтоно цига оттае лерхІача космически герзий эшелонашта уллув космосе вай герзаш дІаэттача? Дог доахаш хила йиш мичий ВІашагІкхийттача Штаташа шоаех космически арен монополисташ хургхиларга. Долчча бесса аьлча, юрта боаца хІама ма дий из деррига а.

Цхьабакъда американски администраци хІанз а йолаш яц тІема кийчо яра совле яккхара таровех пайда эцара уйлаш тІара. ХІаьта хІанз космосе сихдаь герз хьаде дагадехача хана а электронницаен компьютерашцен вайл хьалхабовла уйла йолаш а ба. Амма дала йоп-и, хьалхагІа воашта дукхаза корадъаьа бесса, вайна корорга. Цу тІа а действени, кхоачам болаш сиха, хетаргахьа, мах американски программага чул кІезигагІа бодаш а хургда вай йоп. Из а бокъонца къаьста дІаьалар оаха президентага. (ДІаьхдаь тІоараш тох).

Сона хет вайна юкъера отношенеш бокъонца СССР а США а хьашташта, дунен халкъий хьаштаста эшшача оагІорахьа лостаяра хилахза дардоацаш хІама да аьнна, гІулахх кердача тайпара ихетадар, дукхха хІамаш кхача оагІорахьара гуш хилар, керттердар, шиния а мехка кулгалхой политически лоІам хилар. СССР — хІаьта аз из кертагІ а дакккхар Женеве — моастагІал долаш яц США-на, но сий ду американски халкъа. Вай политика яц США къаман хьашташта новкъадар де хьархІа. Аз дукхагІа а аргда: вай, масала, бакъахьа хеташ дац стратегически баланс воашта аьттув болаш хувцаелча. Из бакъахьа хетац вайна, хІана аьлча цу тайпарча ситуаце воих оагІон тешам боабергбар, совдоакхаргдар юкъара ситуаци стабильни ца хилар.

Хувца йиш йоацаш дола хьал долча стратегически паритетана дІаІама безаш ба вай шакке - мохк, аьхаре отташ латтича гІулакхаға диллача. Цхьана кхетаде дезаргда, малагІча боараме хила деза кхоачам болаш лархІа лезаш дола шин мехках хІараме герзаш, цун оборона тешаме хила езаш хиларга диллача. Вай тийша да, цу гІулакха эшаш дарий боарам хІанз СССР а США а фактически долаш дарий боарамал дукха лохагІа хилча кхоачам хиларах. ХІаьта из да, герзашта доазув оттадаргахьен кІезигдаргахьен шеко а йоацаш бокхха практически гІа баккха йиш я яхилга. Уж да СССР санна, иштта США а кхерамзле, дунен тІара ерригга стратегически стабильность мел ца ярал совгІа, чІоагІъергйола гІулакхаш а.

Фу ала деза вІашагІкхетаре дийцача кхьча дешаех?

Регональни конфликтий проблемагара, дІаволалургва со. Шинна а оагІоно белгалдир цу тайпара дола «дІайха точкаш» долаш долга шоашта чІоагІа новкъа хилар. Из кхетадеш а да. Кхераме хІама да цу тайпара йола конфликташ, къаьстта укх ядерни бІаьшере уж шеръяла мегаш, хиларах хІаьта а.

Цхьабакъда уж конфликташ хьара бехьаний а дІаяхара де деларий а хьаъеьхьара хетараш духхьала духь-духьа хинна ца Іеш, дІа а хьа а доацаш вІашдухьала да. Дерригача хІамай уйла «хьаштий сферай» категорешца е яьнна йолча США лерхІ, цу проблема бахьан Малхбоаленои Малхбузенои вІашя лоаттабу къовсам ба аьнна. Амма из-м вай денюшка анахронизм, халкъий дукхагІбарий шоай лоІаме уйлаш яра а гІулакхаш къестадара а йола бокъонаш ца лархІар, имперски уйлай рецидив ма йий.

Цу тайпара йола конфликташ хьалухьовла кІоаргга хьасташ дукха саьнаш долаш да, цхьадолча даькъе исторена чулох оалаш, хІаьта керттерча даькъе мукъадувлача халкъашта пийслуча социальни экономически хьалех доахк. Цхьа бакъьа доацаш дац, бакъдар аьлча, регональни конфликтех дувцаш, ЮАР апартеида леладу оакхарий гІулакхаш, США-с хьоаха а ца деш дуташ хилар, цу мехко шийна доалахарча африкански мехкашта духьала агресси леладар, американски наемникашта Центральни Америкен Къулба-Малхбоален Азен дет дола тІемаш, Израила Гаргарча Малхбоале леладу гІаьрахой гІулакхаш, дукхха кхыдараш. Вашингтон гІерт къамаш мукъалхарен социальни прогрессен новкъа йолхача паччахьалкхений законни правительствашка контрреволюции цхьатарра лархІа.

Дина кхетадеш да цу тайпара йола трактовка хьатІаэца вай йиш ца хилар. Президентага дІаьлар, паргІатен шяй мукъагІен хилар, шяй дегІаахара някъ ше харжара йола, цунгара яккха йиш йоацаш йола бокъо хІара къаман хилар вай къоабалдеш долга. Из бокъо цхьаннега толха ца яйтара, араьхара юкъе ца гІертийтера, тиграш а па йоалаш парргІато котъялара вай тІехьа долга. Вай хила а хиннад хург а да шоай мукъале баьхьан къовсам лоаттабеча халкъашкаьа. Из вай принципиальни някъ ба. (ТІоараш тох).

Президента хьоахадир Афганистанах дола дош. Цунца дувзаденна цІаьхка а чІоагІдир Афганистанера хьал политически цхьан кога тІа доаккхилга Советски Союзо леррагІа могадеш хилар. Вай тІехьа да вайна доалахара вайна доттагІал дола Афганистан шяй мукъагІа йола блокех дІакхетанза йола паччахьалкхе хилара. Афганистана гІулакхашта юкъе гарантированно ца гІертара режим оттаяра. Из дича къастаргда советски бІу цу мехкара арабакхара деш а. Советски Союзи Афганистана правительствон бокъонца цу гІулакха тІехьа я. ХІаьта нагахьа санна дош къоастадара новкъарло еш саг вале, из ер контрреволюционерий бандана финансировани ю, из хьаллаьца, герзаца Іалашъю, укхазара хьал лертІа ца доаккхийташ йола алхха США я.

Дикка йоккха моттиг лаьцар переговораш ече шин оагІонна юкъе латтача гІулакхий дешо. ТІеххьарча хана укхаза эелуш гІулакхаш тоадаларгахьа доладалар хьаллаьцаш хІанз Іилма, образоване, культура даькъерча обменехи, контактехи вай мехкашта юкъера фегара сообщени меттаоттаярах йолча хьадача соглашенеш.

Амма, кхетадеш да, цига чІоагІъаь потенциал бизза боараме йоаржае дукха аттагІа хургда вайна юкъерча гІулакхашта чІоагІа лоархІаме дола кхерамзлен дешаш къестаде доладеннача хьалашка. ХІаьта нагахьа санна бокъонца цхьана гІулакхаш леладой, уж леладе деза цхьаккха дискриминаци а хьалхе оттаь условеш а йоацаш нийсача бокъонех, воих оагІон чурча гІулакхашта юкъе лелха а ца гІерташ. ЧІоагІа а леррагІа хьайоагІаш а я укхаза вай позици.

Мишта мах бе йиш я Женеве хиначе вІашагІкхетара керттерча итогий?

Шеко яц, дикка йоккха событи хилар вІашагІкхетарах. Пайдана да дукхьалара, къаьстта, хьалда дола къамаьла, пайдана я поашеш бокъонца вІашн нийсъяра хьахинна таро. Сов дукха Іайнаяр цІенхашта хьала а даттачара меттахьахка а гІерта везаш хинна, лелдар кхерам болаш а ира а хинна проблемаш.

Вай макхе лерхІ США президентаца хинна духхьелара контакт. Эггара лаккхерча кулгалхой диалог паччахьалкхенашта юкъерча отношенешка диллача бакъдар дувца ха я массаза а. ЛоархІаме да диалог ше хилар — хІанзарча чоалханеча хана из ше я хьал чІоагІдеш йола фактор.

Амма вай реалисташ да, цудухьа духхьала ала деза, сихдаь герз хьаделга сопадарца дувзаденна эггара лоархІамегІа дола дешаш къоастаде вІашагІкхетаре йиш хинна ца хилар. США кулгалхоштa «седкъашкарча тІемий» программа тІара бовла ца лар бахьан долаш таро хилацзар Женеве реально герз дІадаккхара дакъе, эггара хьалха, керттера проблема йолча ядерни космически герзий дакъе хьалда йола договоренносташ е. Шинна оагІоно Іоадаь гера вІашагІкхетар хилараргІа нІезитлеяналаш, сихдаь гера хьаделга дІахо лодаш да. Из новкъа ца хила йиш яц.

СССР-ан США-ней юкъе, хьалха а санна, латташ да дунен тІарча хьалех, къаьсттача регионашкара событеш дегІаахара даькъерча дукххача кхьча принципиальни дешай хьакъехьара къовсамаш. Амма вай дага а дац Женеве аьча договоренностий лоархІам лохбе.

Дагадохийтаргда аз царех эггара лоархІамегІа дараш. Уж да, эггара хьалха, цхьана аьча Заявлене тІа чІоагІдаь ядерни тІом цІаккха а болабе йиш йоацаш хилар, цу тІем тІа цхьаккхе а котвала йиш йоацийта массане а кхетадар, шоашта юкъера гІулакхаш цу шеко йоацаш бакъдолчун кІийлен тІа лелале а тІема кийчона совле яккха а ца гІерта СССР а США а деххар тІаэцар.

Вай лерхІ, эггара лаккхерча боараме а цхьана дІаяздаь а дола гІулакхаш кхетадар шинна а паччахьалкхен арахьарча политика кІийле хинна латта деза аьнна. Нагахьа санна ядерни тІом шие чулоацамга диллача моллагІа дола рациональни дагалатташ кхоачашлаьс вайса боацаш хилар къоабалдеш даде, кхы а низ болашагІа хила еза из ца хилийтара, дукхха нах боабеш йола средстваш хьаелгeн царех пайда нибелгeн сопадара, Іовхь ядерни герза запасаш цІенъаь дІаяхара йола стимул. ХІаьта вІалла де йиш йолаш хІама дац кердача лостамах герзаш сихдаь хьаде доладар. Бакъда, цхьана аь Заявлени — договор дац, амма из я дукхха декхараш тІалохкаш йола шинна а мехка кулгалхой принципиальни установка.

ДІахо, СССР а США а бокъонца чІоагІдир ядерни герз доаржа ца дара режима эффективность ма могга лакхъе шоаш деккарйла хилар, хІаьта цу лоастамагІа цхьан практически гІулакхаш де барт а бир. ХІанзарча сатийна боацача дунен халкъашта юкъерча лоаттамие из кІезига лоархІам болаш дац дунен тІара хьал тоадара а ядерни тІом хьара кхерам лохбара а.

Принципиальни лоархІам болаш хІама да химически лар санна дола дукхха нах хІалабу унзара герз массене а дизза а дехкаран дІадаккхаран гІулакх шин мехка кулгалхоша цхьана аь выступлени. Догдаха дола практически политике США а из лоархІаме хІама хетадара тІехьахиларга.

Советско - американски отношеней доазвенл гаьнна арабоалаш а СССР-ен США-и кулгалхоша кхьча паччахьалкхенаша — Стокгольмски конференце даькъалоацараштa дахара хьакъехьара хьалда декхараш санна тешам чІоагІбара шинна а оагІоно гІойле хургйола гІулакхаш а чулоацаш дола документ тІа а эшаш сихагІа цун болх чакхбоаккхара новкъостал де аьнна баь барт а.

Могаде доагІаш да вІашагІкхетар бахьан долаш СССР-ен США-ней юкъе шин оагІорахьара цхьана гІулакхаш леладела дукхача оагІонашкахьара дегІадоаладара барта лахна дукха пайдане хІамаш хьахиналга. Сона хет царех вай мехкаштех халкъаштен юкъерча тешама боарам лакхбара йола дика кІийле хургья аьнна, — нагахьа санна, кхетадеш ма хиллара, кийчдар лорадеш е цунна юкъе мел даха дика дар леІадоадеш а хуле, уж деррагаш тІанІагІахкосара мехкашта юкъерча искусстени бахьанаш ца а лехаш.

Къаьстта ала доагІа Советски Союзан ВІашагІкхийттача Штаташтен юкъера политически контакташ дІахо ахъара хьаньехьа, лаккхерча боараме керда вІашагІкхетараш чулоаргдолаш Женеве баьча барта лоархІамах.

Иштта, вай ала бокъо йолаш да Женева юкъера баланс позитивни а аьнна.

Цу тайпара логдоахийла йолаш дола хІама хьадара, шеко а йоацаш хьалха боараме гІо дир вай мехка конструктивани, леррагІа йолча политико. Цунца цхьана нийса хургдацэ вІашагІкхетаре американски оагІон позици ховдам болаш реализма элементаш йолаш хиналга ухказа из аьлча, хІаьта цу гІулакхо новкъостал а дир дукха дешаш къоастадара.

Бакъда, Женеве барт баьмел дола дерригача пайданеча хІамай бокъонца бола лоархІам алхха практически гІулакхашка мара хьагучабаргбац. Цунца дувзаденна ала безам ба са Советски Союзо шяй темпаш тІаэцгІа лаьрхІа йоацилга, тІатеІа а ВІашагІкхийттача Штаташа цІенача хьакъаца дІа-юха гІулакхаш леладеш а герзаш Іоадела сопадаьрга, дунен халкъашта юкъера хьал массанахьа тоаде гІерташ йолга. Вай дог доах цу тайпара някъ США оагІоно а лацарга. ТІаккха, тешо со, Женеве баьча бахлах бокъонца пайда барба. (ТІоараш тох).

Иштта ба цу событе, дунен хьалкъашта юкъерча отношенешкарча цун лоархІам вай беш бола мах. ЧІоагІа раьза а волаш ала безам ба са цу тайпара мах беш вай союзникаш — вежараш а дола социалистически мехкаш а долга, хІаьта цуна къьвтта тешаш дІаш хилар лаккхера, боарамера советско-американски переговораш чакх ма яьллийе а Праге хиннача Варшавски Договора юкъе дакъалоацача мехкий кулгалхой вІашагІкхетар.

Пражски вІашагІкхетара юкъе дакъа лоацаш хиннараша белгалъяьхилар, бакъдар аьлча, отта хьал лоалане долаш дусала. Из унахцІена лара тІехьа я кьосаш дІахо хьалл бу, бакъда из къовсам лоаттабаа хьал — из тахан дІаьла мегаргдолаш ца — тоаденнад. Женеве хиния вІашагІкхетар — машар Іалашбара тІадерзадаьча дукхахча хана лаьрхІача, цхьана, айхха кооранні а ця вай леладеча гІулакхий лоархІаме эвено.

Нийса хургдар укх тайпара хаттар: фу де деза дІахо Женеве яьча советско-американски диалога итогашка хьежжа?

Аз ма аллара вай боккха лоархІам бу лаккхерча боараме советско-американски керда вІашагІкхетараш дара хьакъехьа Женеве баьча барта. Белгаладаккха безам ба са, из дош вай формально леладеш ца хилар. ЛоархІаме дар шин мехка кулгалхой цІакха вІашагІкхетар хинна ца Іош, цун результаташ мишта хургъа хар. Халкъаш догдоахаш хургда Женеве белгалбаьча накъагІа практически дІахьалхашнахьа дахарга. Духхьал из да боараме аргІанара советско-американски вІашагІкхетар кийча доладе деза хІанзе а, хІаьта эггара хьалхарча аргІагІа практически политика сфере а деш.

Барта дахха хала хургдоацаш, шиннаа а оагІува вай дувцаш тешаш ма хиллара, эггара хьалха хьоахала еза Женеве барт баь дийцар толхаяргдола гІулакхаш ца леладеш. Юхадоалада деза переговорашта блокировани ергйола, герзаш Іоадара доазув оттадеш дола гІулакхаш толадергдола акцеш ца еш. Из да, масала, противоракетни оборона системашта доазув оттадара Договор шеха а нийса а кхоачашдар, хІаьта иштта шинна а оагІоно ОСВ-2 яхача Договора йоагІийоагІаш йола положенеш нийса леладар а.

Цхьабакъда, керттердар латт герзаш Іоадела боккъонца сопадара йола таро хьаярахи Іовхь ядерни арсеналаш дІахьара йола практически гІулакхаш де доладарахи.

Йолаш йиш цу тайпара таро? Вай чІоагІа тешаш да йолаш хиларах. Бакъда, хІанз укх сахьате ядерни герзаш кІезигдара хьакъехьара вайн американски предложенеш дукхача хІамашка диллача вІашахьоагІаш яц. Бакъда, из гІулакх кхоачададе лаш дац вай. Укхаза хила йиш йолаш я компромисни разделанаш, хІаьта уж лахал вай нийча а да.

Шено йоацаш да, иштта событеш дегІайоагІаш хилча юкъарчаІ доацаш Советски Союз хьешт долаш бола тешаме тІахьожам лоаттабе дешаш а къоастаде йиш хургйолга. Дешах тийша Іе йиш яц укхаза, дувцар герзаш дІаіахара хьакъехьа, мехка оборона хьакъехьа хилча хІаьта а.

Цхьабакъда, уж деррига дешаш къоастадара хилахза дардоацаш хІама да космосе гера кхоачаргдола вай чІоагІа дІаяьовлар. Из да дича ядерни герзаш радикально кІезигдарга чакхдаргдац. Из дІаала безам ба са доллача хІамана бола бехктохам хьагІа а чІоа халиъе а дуе ІалаІа лаккхерча гІа а цІерагІа. (ДІаьхдаь тІоараш тох).

Барта дахха йиш йолаш да, нагахьа санна шинна а оагІон хьашташ цига терхалдаш хуле. Американски оагІув тІаттІа космически герз дІахо хьаде гІерташ хьувлаьрах хургдар алхха вай шоай таро ядерни герзаш Іоадела сопадара йолча тароне блокировани оттаелга. Кхетадеш да, цу тайпара лелаеча гІулакхашта деррига дунен халкъашта, цу дакъье со тешаш ба, американски халкъа а халахетар дергдар.

Тахан йолаш я ядерни тІема кхерам чІоагІа мелбара, тІаккха хила йиш йолаш из дІабакхара а йола реальни таро. Из таро карара яйтар тахара дукха гІалат хургдар. Вай догдоахаш да СОИ дакъехьа Женеве аьнар — американски оагІоно аьнна тІехьара доги хург ца хиларга.

Президентаца Рейганаца оаха лаьрхІад ядерни космически герзашта йолча женевски переговорашкарча тхоай делегацешта переговораш сиха-гІадала, шин мехка юкъе ниваре баьча барта ларда тІа уж лоатта а еш. Иштта, лаккхерча боараме шинна а оагІоно чІоагІдабе космосе герзаш Іоадела а дІадаккхаза дардац, ядерни герзаш кІезигдарга тІа хьажа из дош къоаста а деш. Духхьал из да Советски Союз чакхдаккха гІертар. Духхьал из да яхаш тІахьех вай Америка ВІашагІкхийтта Штаташа. Цхьана тІанйца деккараш хоачаш а деш, вай чакхдоаккхаргдолча деррига дунен халкъаша сатувсараш. (ДІаьхдаь тІоараш тох).

Ха дІахо ме йода мерІа хьалхашка отт ядерни тохкамаш сопадара хьакъехьара дош. Из да эггара хьалха ядерни герза керда тайпа хьаделга а долаш дараш аргадаьхаде тоадела а сопадара тарлуэда. ДІахо, тохкамаш ца дича, керда ца хьаде, ядерни арсеналаш дІаялара, латтача меттахьа ца ялара процесс иштта дІаяха тарлуэда. Юххера а ядерни лахкамаш — уж бІаьш а миллиард — вай хоза Лаьтта кІалдаийта, йиш йоацанда хьатІайоагІа тІехье цу тІа яхаш хилара тІалатта кхерам хила а бе.

Цудухьа Советски Союзо дІахьахьаьй 1986 шера 1 январе кхаччалца ядерни тохкамий деррига тайпашта йола мораторн, из мораторн дІахо яха кийча а я, нагахьа санна США оагІон гІахьара а ян йой. Вай хьежаш ца США кулгалхоша дергдола, дукхача дакъе из хургдола, вай мехкашта юкъера тешам чІоагІбарге йоккхе бола хьалла а позитивни а решени ярга.

Из дош оттадаьд вай Женеве американски президента хьалхашка.

Пист ца хилара дар цунна денна моп. Ма дарра аьлча, ядерни герзашта тохкамаш делга сопадаре духхьалаьнникха йорта а болаш аргумент цхьаьнха а яц. ЦхьаІйолча хана оал тІахьожам лоаттабе хила да. Цхьабакъда, Советски Союзо къаьста тІахьожамца дІадоладаьде цу тайпара тІахьожам оттабара йола дІаза таро. Вай дІаяздаьй укх шера дІа

(Чекхдоалар 3-ча агІо тІа).

КПСС ЦК ГЕНЕРАЛЬНИ СЕКРЕТАРА ДЕПУТАТА М. С. ГОРБАЧЕВА ДОКЛАД

(Чаккхедолар. Доладур 1-чу, 2-чу оагIонаш тIа).

ца а кхайкхаеш США-с лаьттан кIалха баь дикка вIаьмита мощность йола ядерни эккам. Дунен халкъашта юкъера тIахьожам оттабера йолча таронга хьажа а кийча да вай. Цунца дувзаденна тернам тIаозаш хIама да ялх пачхьалкхено лаьча кхайкхарал тIа белгалдаьр, цоай территореш тIа тохкамаш совцадара хьакъехьара барт кхоачешбера тIахьожам лоаттош хургйола лаьрххIа станцеш хьее аьнна.

Дерригa дуне да ядерни тохкамаш делга соцадара тIехьа. ХIанз дукха ха йоацаш ООН Генеральни Ассамблее тIанийцай уж тохкамаш совцадара тIахьехаш йола резолюци. ХIаьта ялхха кхо мохк — США, Англи, Франци — мара духхьала хиннабац цунна. Из чIоаргIа новкъа хила доагIаш хIама да.

Цхьабакъда, ха йолаш я. Сона хет США а кхыча ядерни державай а кулгалхоша хьаеллаеннача таронах пайда эцаргба, мишара хьашташ тернал а деш боагIаш бола бехктокхам хьатойтаргба, аьнна. Дагадохийта безам бар са: вай мораторий ше йолчча юс, хIаьта вай догдохаш да СССР Лаьнахьарча Совета сессе из дош дувцаш хилар дерригa ядерни тохкамаш реалистически а Iалаьмате сиха а дехкара тIатеIIа тIахьехар санна лоархIаргхиларгa.

БIарчча хьайийцача Советски Союзо дIахкхайнаду герзаш Iоадара — космосе дале а е Лаьтта дале а, химически е моллагIа дар санна герз дале а — дерригa наькъаш дIакъовлара дерригa чулоацаш дола гIулакхаш чакхдаха дезнлга. Цу хьакъехьара хьадда предложенеш йовзаш я — Вене а, Женеве а, Стокгольме а. Уж йолчча тайпара лесаш я. цоай актуальность йиза метта а латташ.

Къьстта ала доагIа Европах. IIенихха ца хиннача тайпара ира латт укхаза тIема низаш вIашдухьала дIаттадара боарем дIахо лакх ца байтарех дола дехкар. Европейски цIа — из географея историн итташ долча мехкийи халкъийи кхелаш цоайла айкха йийза дола юкъара цIа да.

Цоай цIа лоралe, из дикагIа а кхерамзале йолаш а хиляйта вIаштIехьдаргда европейцей, дуней халкъашта юкъе бакъахьарча тайпара дIа-юха бувзамаш гIулакхаш лоаттадара ишъ а лувцаш, гIулевх коллективно чакхдоаккхе.

Вай лерхI дунен культура, Iилма, техника, хьалхалаттача общественни уйлаш даькъе сел доккха даьа юкъедихьача Европана хIанзарча хинарча дунен халкъашта юкъерча вахара чоалханегIа йола преблеман къестаеча а шийгара масал гойта варагIдаргда, аьнна. Цунна йола лард еллай итт шу хьалха Хельсинке. Бухсоыйача кхоачаш. хIаьта вай чIоагIа нох тешаш а да. Европера хьал политикно хувцадалара дерригача дунен, иу даькъе ВIашагIкхийттача Штатий а, аьттув баргба. Вай болх ба а баьб. берг а ба дукха баланзача европейски континенте кхоснам хIаьдбара. принципашш политикен хьинарегIа дIачIоагIьяр. дIаххача заяв юхейнта новкъарленаш, укх тIеххьарча шерашна хьахинна конфронтацеш дIаяхар дукха.

Укхаза къьстта але безам бар торгово-экономически бувзамех. Малдбузеп дукхача мехкашкара хIана лелалуш бола нах вайца кхы а шерагIа дола экономически бувзамаш оттаде безам болаш ба. Цох лаьца, йоккхийча масштабегIа йола контракташ е, кхьана йоккхий проекташ дIайолае кийча хилараx декад сона цу гIоарий аьнар дикка чIоагIа оттача винаaшкарa. ХIаьта, сона хетачох, цоашта а зене бола иккь хьаьрб нхьебарашта «тIаIазар» да, партнера эшам бe дагахьа вIаши гIулакхаш леладара бола естественни безам юхатоха гIертача политически деятелаша. Цу тайпара политика пайдала йоацача хьина дукха ха я. Дукхха пайданегIа хургдар уж низаш кхыдолчоа, вешта аьлча, вIаши бартн тешамна хилара материальни база чIоагIьяр дукха торговли а Iилма - технически хувцамаш а тIадерзадоре.

ЧIоагIа машар хилийтаран халкъаша вIаши гIулакхаш леладаран тIехьа къоасам лоаттабеча хана — Европе санна, кхыча континенташ а — вай дIахорча хана а айкха бувзам лоаттабергба Варшавски Договорацарча союзникашца, социалистически содружества дерригача мехкашца. Варшавски Договора юкъе дакъалоацача пачхьалкхенаша моллагIа дола хьалаш тIаоттe а цоай халкъий кхерамзале йохкаргьяц. ТIа-тIа бокхагIча боараме цоай низаш вIаши кхоталдергда вай СЭВ рамкашка а Iилма-технически прогресси социально-экономически дегIаахари сихдар а дукха.

Дунен халкъашта юкъе латта гIулакхаш упаацIенатIа дарe бокхача лоархIаме да союзех дIахкийтта доацача мехкашца лоаттаду гIулакхаш, цу даькъе вай догтIарен чIоагIен халкъ а култалхой а лоархIаш йолча Инде Республикаца масса оагIорахьара дIа-юха леладу гIулакхаш а долаш. **(ТIоараш тох).**

Советски кулгалхоша цIенхаштта лоархIам беш я азиатско-тихоокеански регион. Азеца да Советски Союза эттара дIаьхагIа дола воазонаш: укхаза вай ба тешнаме доттагIий, чIоагIа союзникаш — доалахарчи Монголегара декз Социалистически Вьетнамага кхачалца. IаъIаьмате боккха лоархIам болаш да из регион кхохкам хьалхьебу хьаст. вIашка эттача тIема низий сфера ца хулийтилга Iалашдар. Вай тIехьа, да машар дукхьа. доалахой хьисапе, вIаши тешам хилийтари дIа-юха гIулакхаш леладари дукха укхаза йолча еррнгача пачхьалкхенашцара политически диалог шерьяра.

Космоса милитаризаци яра дукхьала йолча, ядерни герз ше хьалха юкъедоаккхар ца хилар хьакхайнадаьча Китайски Халкъа Республика позици вай мотаеш хьалхоац.

Вай тIехьа да Японецара отношенеш тоалра, дог тийша а да, цу тайпара дар бокъонца хила тарлуш долах. ХIаьта кхетаде хала доапача хIаман тIара хьедоагIаш да из — вай мехкаш юкъарчил доацаш лоаладой да. Ядерни кхерам дIабаккхар—цу оплангара долча дешa хьакъехьа СССР-ен Японен хьашташ вIашагI ца хиийтача дарrдоацаш да.

Вай цхьатаррарча бокъонагIа дIа-ха гIулакхаш лоаттаду Латински Америка, Африка, Гаргарча Малхбоален дукхача пачхалкхенашца. Советски Союзо дIахорча хана а хьалташна латтача декхара чIоагIа тIайийрза уж отношенеш дегIахувлара къахьегаргда. Тайп-тайпарча континенташкарча социалистически ориентаце мехкашца леладу айхха бувзамаш вай чIоагIа хам беш да.

Дунен халкъашта хьалхашка тахан хьавтт цхьана а шеко йоацаш машара хьале а мара нъоастaлургдоаца дукха дешаш. Массехк итташ шераш хьалха наха йовзаш ицар цIенхаштта йола экологически проблемаш. ХIаьта вай ханарча иоахала гуш да хьунаш хIалакъхулаш. хьйбаш дIадоалаш, доахаш дола хиша Iазарчи бIехлуш, ясселенаш шерлуш латтилга. ТIаккха мишта хургда тIехьа тIайоагIача неаладенашка кхоачаргдола дуне? Нагахьа санна оахарий хьисапе Iалам хIалакделга, нагахьа санна вай ханарча экономически, технически, Iилмана карагIдаьнараш сага вахарен дегIаахарен хьалаш тоадарца дувзадении хьашташ кхоачашдара, вахара эша среда хьаяра тIадерзадаь а доацаш, нах хIалакбу герзаш эргалаьха тоадеага Iалашдеш хуле цига боалалургбий-те уж?

Е хьаацаргьа вай энергетика. Вай хIанз дукхагIча даькъе лаьттан ченашкара хьедоаккхачуш чотагIа дех. КIоарга доацаш тIехнахьа мел ихлар кхоачалуш доагIа, хIаьта дIахо цунах пайда ийбелга тIа-тIа дезагIа а, тIатIа халагIа а да. ХIаьта боккъала аьлча, дане хургболаш а бац из хьаст.

Кхерамеча хьале отта тарлуш да чIоагIа дегIадаьккхача массехк капиталистически мехкаштен хIаьта къел, моцал, дикапга даха дог доацилга кхел хиша дIаэттан царел боарам боацаш дукхагIа долчен дегIадоагIаш мара доацача мехкаштен юкъера юкъ тIа-тIа йоккхагIа хулаш латтилга. Цу дунен шин полюса юкъера юкъ тIехь-тIехьагIа шерлуш йоагIа. хIаьта дарна юкъера отношенеш — кхы а чIоагIагIа антагонизм йолаш. Кхыча тайпара уж хила йиш а яц, нагахьа санна дегIадаьккхача капиталистически мехкаша лелаю цоай эгоистически политика ца хувце. Уж еррига проблемаш къоастае низ кхоачаргба тахан адамлен, нагахьа санна цун низаш хьаькъала вIашагIтохе. ТIаккха цивилизаци дегIаккхувлача вергда лакхленаш яха харагIдаргда.

Халкъашца моастагIал долаш я милитаризм. ТIемапромышленни комплексо шийна пайда баккхар дукхьа герз Iоаделга хьалсувсаделга хьаькъал доаца гIулакх да. Дерригача мехкийи халкъийи вахара лоархIамегIа долча хьаштаашта ше ду цо. Цудухьа, ядерни герз дIа а ца доаккхаш, герз хьаIоаделга космосе а дакикэ, вайга яхачарга вай бIубенна «ак» ях. Вай «ак» ях цу наькъо хайрея пайдеи боацаш рузнья доадендаь. Вай «ак» ях цо дунена тIалатта кхерам чIоагIбендаь. Вай «ак» ях вахаро ше герз хьадара яхь лоаттаелга дIа а ца дехаш, машара гIулакх котдаккхар дукхьа цхьаца къахьегилга дIадехандаь.

Советски Союз чIоагIа тIехьа латт дунен халкъашта юкъера вахара гIулакхаш цу лостамагIа делийтара. **(ТIоараш тох).**

СССР инициативагIа, тайп-тайпарча мехкий Iилманхоша дакъа а лоацаш, дIадоладаьа энергетически проблема радикально къоастаяра таро хьеллаш йола «Токамак» ях термоядерни реактора проект оттаелга. Iилманхоша деча тешалах, укх бIаьшерене а тIехьа йиш хургьа «лаьттан малх» — термоядерни энерге лакъаргбоаца хьаст хьабе. Вай лоIам хиларца белгалдоаккх. Женеве из лоархIаме болх дIахо баьбара вIаши раьза хилар дийцалга.

Вай мехка ООН юкъа дIачуеннай космосе машара тIехьа дIа-юха гIулакхаш леладара космоса тохкам беpa, из караерзалро мехкий низашта координаци еpгйола дерригача дунеп космически организаци хьаяра йола шерра программа. Из дара йолаш я кхоачалургйоаца таронаш. Из — фундаментальни дола Iилмая тохкамаш дари царех хьахинарех геологе, медицина, материаловедене даьъке хаоттамы гонахьара Iалаш тахкара пайда эцар. Из — спутникашца вIаши бувзам лоаттабара глобальни. Лаьттан дистанционни зондирования яра системаш хьаяр а. Из — бухсоцаш аьлча, йоккхий орбитальни станцеш, ялоташа леладу тайп-тайпара кемаш, хIаьта перспективага хиллача лаьттан гонахьарча сигалеина индустриализаци яр шийна чулоаца керда космически техника дерригача халкъий хьашташ кхоачашдар дукхьа хьаяра цох пайда эцар. «Седкъашкарча тIемай» планашта бокъонца йола альтернатива цу тайпара я, из тIаерзаяь я адамлена машаре кхоане хьаяра.

Дунен океана ресурсех дас санна доал деш пайда эцара режим оттаяйтар дукхьа дунен халкъашта юкъера конвенци тIаацийтара хьинаре тIехьа лаьттачарех цаI яр Советски Союз. ХIаьта из декхар кхоачашделга а боккхача лоархIаме хургда адамлен цивилизаце прогресс Iалашъяра. хIанзарча обществага карара таронаш шерьяран алсакъяхаран.

Вай дIахкхайкхаю дерригача дунена, цу даькъе капиталистически пачхаьалкхений дунена а Iилман-технически революце эра адамлена хьалхашка хьаелла керда таронаш теркалъеш йола шерра, йIаьхха ха хьара, масcе оагIонаш чулоаца вIаши цхьана пайдане гIулакхаш леладара программа. ХIаьта цу тайпара программа кхоачашъяр дукхьа Советски Союзан Америка ВIашагIкхийтта Штаташ санна йолча шин пачхалкхено вIаши цхьана гIулакхаш леладаь кIезигача мехьера а хургдацар.

Вай политика дика гуш я — из машара, вIаши цхьана гIулакхаш леладара политика.

Новкъостий! Вай арахьарча политика толамаш дахара лардаш — социалистически строй чурча маIанах латт. Коммунистически парти даим ховлуш а, лакха мах беш а я цоай чурен арахьарен политика дерригача халкъо хьалхлувцаш хилара. Из хьаллувцаш хилара тешал деш ба миллионаши миллионаши болча нахьа хIара декхара практически болх. Халкъа боахаме вайна карагIдаьнараш — из экономически хиниа ца Iеш, вай лаьца иниъ нийса болга хьахьокха лоархIамегIа йола морально-политически итог а я.

Вайна хьалхашка латт лоархIамеи атта доацеи гIулакхаш: «Бакъда, декхар низкъала хилар, — хьийхад сийлахь-воккхача Ленина, — из дац кхоачашдулургдоацаш да яхилга. ЛоархIаме да херна иниъ нийса болтах доттийша хилар, хIаьта из тешам хиларо бIаьзза советски революционни хьинари революционни энтузиазм...» ХIаьта ишта вай низаш совдоаха тешам партега, Советски халкъага болаш а ба. **(ДIаьхдаь тIоараш тох).**

Вай тешаш да хIара коммуниста, хIара белхлочо, хIара ахархочо, хIара инженера, Iилманхочо, хIара къахьегама коллективо Даьлено хьалхашка цоаш чIоагIа бехктокхаме хилар кхетa a деш, цоай декхар кхоачашдергхиларах.

Вай тешаш да, 1986 шера планаш кхоачаш а тIаккхоачаш а елга толаме Iалашдайтар, вай мохк кхы а бIаьхегIен низболашагIен, хIаьта машара гIулакх лаьттан тIа чIоагIлуши кхиувлаши хилийтар дукхьа хIара боккха моттиге да доагIар дергхиларах. **(ЧIоагIа, дIаьхдаь тIоараш тох).**

КПСС XXVII съезда накъадоххаш

Ювцаш я КПСС Программа кердача редакце, КПСС Устава де могадеча хувцамий, Керттерча лостамий проекташ

СИЙ ЛАКХДЕРГДА

Берригача советски наха санна дег тIара къоабалъеш Программа кердача редакце проект хьал а лоац ая. хIаьта цу тIа хилча сайна бакъахьа хетар ала а лов сона.

Проекта шоллагIча дакъа «Парте экономически стратеги» яхача разделе аьннад: «Дунен рынке конкуренце е могаш хила еза советски продукци». Цу дешашта тIетоха лов сона: **«Къахьегама оевар-ле лакхъара йоккха ревера, экономика дегIайоалаяро дIадехаш дола хилалза дартдоахар хиларах терра, «Продукци дикен, тешамен, дукха яхаргйолаш арахецаш на хаддаш тоаде деза».**

Советски наьха упаацIено доралрах дувццо йоккха моттиг дIалоац Программа проекта тIа. Коммунистически парте а вай пачхаьалкхено а наьха мел йоакхо ю гойташ да из. Программа проекта III-ча раздела тIа йоах: «Парте шийна хьалхашка декхар оттаду городен юртен бахача наха масса тайпарен лакха квалификаци йолен медицински гIулакхаш лоаттадара даьке дIадехараш массадаьа а бизааа боараме а кхоачашде», «Медицински гIулакхаш лоаттадара даьке дIадехараш» аьннача «УнахцIено лоралра системах» аьлча, медицински болхлой авторитет дегIаяра дукхагIа гIо дергда аьнна хет сона.

К. КАРПОВА.
Грознерча № 2 йолча юкъерча школа библиотекарь.

IУЛАШ ТОАДЕ

Шелковски района Ленина цIерагIча колхозо 1976—1981 шерашка кхыча областашкара боккха мах а телаш ийца симментальски фус а долаш 300 племенной шинар доаладаьдар. Уж дерригаш бурунак ярен ашка доажадора. Царца цига цхьана лелайора всалча фус йола бахача лаьха шоай доалахьара бугIаш. ЦаIи ахи шу а даланза, бокъонца дегI даккха а долаш шоай лоIамагIа дита шинараш цу наьха воча фус йолча бугIаццa лийнад.

Колхоза кулгалхоша, специалисташа, ферма заведующе, скотникаша шоай бехктокхам кхета а беш уж шинараш леладаран царна шоай ханнахьа искусственни осеменени яраш дола балхаш цIенхаштта вIаштIехьдаьха даларе из хIама нийслургдацар. Из гIулакх цар тесса дитарах дукха шура луш дола доахан хьахиннадац. Ловцца аьлча, лерхIаш хиннар кхоачаш ца хулаш дисад. Хенал къалха всалча бугIацца лийнача шинарех хьахинна доахан шура кIезига луш боахама леладе пайдана доацаш да. Юххера уж дIадаха а дийвад. Иштта доккха зе хиннад колхоза кулгалхошен специалисташен зоотехнически бокъонаш гIоша телха а еш шоай служебни декхарешма доагIара кхоачаш ца дарах.

Бахача наха шоай доаладаьа а долаш кхоаба доахан дикача фус дац. Цудухьа кIезига а а царгара хьайоакха продукци. Наьха доахана Iодаь Iаьсий ийду колхозо. Дорстаде гIерташ дукха доакъар дIа а дохийташ кхоаб. Цхьабакъда, IотIадетталу доал кIезига хул. Фу де деза иштта гIулакх ца нийсдалийтара?

Сона дагадоагIаш. Сийлахь-боккха Даймехка тIом хьалехьа хьалхарча шерашка, хIара нах бахача юрта болх беш яр хьайбашта искусственни осеменени еш йола пункт. Из йора племенной бугIай семяшца. Иштта искусственни осеменени йора колхозийи совхозийи фермашкарча доахана а. ХIаьта цар Iодаь Iаьсий дика а хулар. Цо бокхха пайда лора бахача наха, колхозашта, совхозашта. Аьттув боалар кхоабаш долча хьайбашкара дукха дукхагIа шурен дулхи дакха.

Дукха фермаш я Шалковски района боахамашка. Дукха доахан да бахача наха кхоабаш а. Мехка Кхачан программа кхоачашъеча кхы а хьайбай продукцеца доккхагIа дакъа лаца таро хургья, нагахьа санна, еррига фермашка, юрташка искусственни осеменени еш йола пункташ Iойоахе. Племенной бугIай семяшца осеменени е еза дерригача доахана. ТIаккха аьттув баргба фермашка а бахача наьха коашка а дукха шура луш дола хьайбаш хилийта.

1986 — 1990 шерашка а 2000 шерага кхаччалца йолча юкъа а СССР экономически социальни дегIайоалаяра Керттерча лостамий проекта VI разделе аьннад: «Доакъара база чIоагIъяра, генетикаен селекцеен карагIдаьнарех. Iуа тоадара кердача биологически методех пайда эцара ларда тIа юнагIо лакхъе хьайбай а коа тIарча оалхазарий а продуктивность...». Цу тIа ер дешаш тIатехача бакъахьа хет сона: **«къахьегаякой бахача моттигашка хьайбашта искусственни осеменени яра пункташ хьалъяр юрта Советий декхар да».**

Н. ПАШКОВ,
пенсионер, Нохч-ГIалгIай АССР еслуженни зоотехник.

ДАЬГIЕНЕХ ПАЙДА ЭЦА

Дукха дулх даккха йиш йолаш ловмаи даьгIенаш я вай республике. Хьайбаш интенсивно кхабара шортта хьежа баьцаш кхы тIа мел эша хьалаш долаш я уж моттигаш.

ЛертIа доал а деш уж лелайича цар боккха пайда бу боахамашта. Цхьа цецтер дулх даккхара дIалахийта ахча планагIа даьийта доагIачул дикка кIезигагIа хул. Из иштта дале а Iилмано дIадеххача тайпара доалдеш леланц лоаман даьгIенаш цхьайолча колхозаша, совхозаша.

1986 — 1990 шерашка а 2000 шерага кхаччалца йолча шеша а СССР экономически социальни дегIайоалаяра Керттерча лостамий VI разделе аьннад «Жа леладелга а дукха хьайбаш кхоабилга а дегIакхувлара цонех биззагIа пайда эца, даьгIенашка хьайбаш дорсталелга шерде». Цу тIа ер дешаш тIатехача бакъахьа хет сона: **«лоамаи даьгIенаш да мотта дукхагIа харерзаелген царех пайда дицагIа эцилгея вIаштIехьдаккха»**.

Сона хеташ, цул совгIа, Керттерча лостамий проекта тIа дукхагIа теркам тIабахийта боагIар ветеринарни служба де дезача балхашта. ДукхагIча даькъе хьайбай боахам дегIабоалабара гIулакх цох тийша да. Цудухьа цу разделе «Хьайбашта ветеринарни гIулакх делга тоаде», аьнна долча дешашта ерашш IотIатоха доагIа аьнна а хет сона: **«Хьайбай боахамера ветеринарни службай лоархIам лакхбе, дарбаи а профилактически а мероприятей эффективность айяра даькъе цун бехктокхам айбе».**

Б. ДИКАЕВ,
Нохч-ГIалгIай Iилматохкама ветеринарни станце воккхагIвола Iилман сотрудник, ветеринарни Iилмай кандидат.

«Промавтоматика» НПО Грозненска опытни заводе эттара дикагIа лоархIачарех цаI я Штапов Борис Кузьмича кулгалдеча радиоаппаратура регулировщикий бригада коллектив. ЦхьайттолагIча пятилетка шерашка предприятерча бригадашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг дIа ца хецаш хьайоагIарех я из. Коммунистически къахьегама коллектив яхача ше лелаеча цIера сий хаддаьдав лакхалоаттадеш хьайоагIача цо эттара хьалхарча рапорт деннад пхе шера задани кхоачашъярах. ХIанз укх сахьате бригада регулировщикаш къахьегаш ба тIайоагIача шийтталагIча пятилетка шоллагIча шера февраль бетта чотаме.

Хьинаре къахьегарах совгIа шоаш хьаеш йола продукци тIехдика мара хилийтац бригада регулировщикаша. Цудухьа АСУ-на лаьрхIа цар хьаеш йола приборaш ОТК контролерий тIахьожам боацаш дIайохийташ я.

СУРТА ТIА: бригадана хьалхашка латтача декхарех лаьца болхлошца дагабоалаш ва Б. Штапов (аьттехьа латтар).

С. АЛИХАНОВА сурт.

Энергетикий гIулакхаш

Грознерски ТЭЦ-а коллективо электрически йоппахаен энерги яккхарен из дIаяхкийтарен итт бетта план кхоачашъяьй. ЛаьрхIачул совгIа яьккхай ши миллион гаргга киловатт-сахьат электроэнерги. Уж толамаш даха вIаштIехьдаьннад технологически къахьегамен дисциплина чIоагIъярах «КПСС XXVII съезда — хьинареча къахьегама 27 декада!» яхача девнагIа яхь йоаржаярах.

Шоай декхараш лаьм тIехкхоачашдеш ба иьйи турбинайи машинисташ Щербина Валентина, Калогина Людмила, Ленина орден лелаю электромонтер Колин Михаил, электромонтер Станкин Анатолий, прибористаш Асуханов Iабас, Иванов Лев, мастераш Скрылев Алексей, Сидоров Виталий, кхы дукха браш.

Х. СУРУДЖАНЦ,
«Грозэнерго» оператор.

◆ ЦА МАЛАР—ВАХАРА ХЬИСАП

«Мел долча лазарел кхерамегIа дар»

Республика столица кинотеатрашка хьайийлай тайп-тайпара киноклубаши кинолектореши. Масала, «Ца молаш хилар — вай вахара хьисап» яха цIи йолаш я «Октябрь» яхача кинотеатрера киноклуб. «УнахцIено» («Родина»), «Маларца — тIом!» («Россия»), «Тха девиз — малар доацаш» («Радуга»). Цу клубашка а кинолекторешка а гойт малара духьала пропаганда еш дола документальни Iилма - популярни фильмаш, кхечъю тематически сайремаш, дIаьхдаь киносеансаш.

Лакхерча классашкарча дешархошта лаьрхIа «Космос» яхача кинотеатре болх беш я «КхувшвоагIари закони» яха кинолектория. Цун тема а хIанз вай мехка эгара актуальни йолча «Вахара хьисап — малар доацаш» яхар. Цхьаккха хIама лочкъа ца деш дешархошта укхаза дувц маларо деш долча зенах, цо молаш хилар унахцIенонна а кхы мел долчоа а мел пайдане да.

Иштта, «Хьогала книга» яха фильм хьоккалехьа хьалхагIа «Алкоголи кхувшвоагIари» яха беседа еш № 3 йолча поликлиника лорa Э. Гапаева, ший лорий практикера дукха масалаш юкъе а доаладеш лийцар къонача дегIа мел кхераме хIама да малар, ерригача общества цунах мел зе доал. Боккхача лоархIаме чакхъяьлар «Берал лочкъалераш» яха Ленински районни нарсуда судахочо Р. Юсупова цу кинолекторе хиина беседа. КIоарга даьшхар цо, маларо хIалакъеш йола дезалий, берий кхелаш, наха мел боккха бала тIаоттабеш дола зулам да из. Малара тIехьаьнна лелар доккха зхь а зе а долга. Цо дийцар бакъделе цига гулбеннарашта гайтар «Эггара хозагIа яр» яха художественни фильм.

«Юбилейный» яхача кинотеатре а цу темана хеталь дика къахьег. Ювцаш йолча темах лаьца укхаза лекцеш еаш, беседаш еш. кхыйола мероприятеш чакхйоахаш хул КПСС Заводской райкомен, райисполкомен болхлой, милице райотделен кхувшвоагIарий гIулакхий инспекцен вакалаш. Цу темана хеталь укхаза хиннай «Къахьа хроника», «Вахаре тIаберзабе гIерт тхо», «Ла магаргдоацар» яхача темех занятеш. Цига дакъа лаьцар РОВД начальника В. П. Горбунова, КПСС райкома пропагандаи агитацеи отдела заведующе М. Г. Арсемикова, пионерийи школьникийи цIен директорa С. Кулеша.

ТIехдаькхха къарахь маларцен алкоголизмацен болча къовсама пропаганда яра гIулакх кхы а чIоагIагIа тоадара тхона хьалхашка латта проблемаш кIеанга яц. Цу лоархIамача балла эффективность лакхьяр дукхьа вешаш мел дола хIама оарцагIдаккхар — тха керттера декхар. Из диц ца деш кхы а кхы а формаши методаши лохаш да тхо.

Л. ЦАПЕНКО,
Грознерски киносеть городской дирекце методист.

ШИРДАЬННАЧА ГIУЛАКХАШЦА —ЛИРА КЪОВСАМ

БЕЗАМ БОХКАШИ ЭЦАШИ БАЦ

Боад къовлалуш латтар. Назрановски района Сурхо тIа яхача юрта бахача наьха цIенонна, дехьа-сехьа электрически лаьмпаш лоталлар. СалаIа цIенгахьа берзаш бар юртара къахьегамхой. Баоха ха чакхъьлча тика дIа а къайла цIаяха аралылар продавец М! Нальгиева а. Наькъа тIа цох хьаккийтар цунна дика йовзаш йола юртахо Ш. Богатырева. Цхьацца дахар-декар дувцаш, дIа-хьа бегаш беш, белаш хоза боагIар нешаш. Хатар хург ма дий, яьшна вIалла дага а дацар. Шоай сашна, берригача наьха а дегаш цIена уйлаш йолаш хила деза-кх, аьнна хетар мехкарашта. Цудухьа, хьахьалхашка а цийкха наькъа юкъе «Жигули» сецача а вочох дегабуаа бинзар цар.

...Секундаш мара юкъейоланзар из хIама хила. Машина чура хьаралийлхача шин эIамигача саго тIаккхийтта, низагIа шоай «Жигули» йолчахьа дIатоххийр М. Нальгиева. Укзаральнна йоI ше дIа ца йигийта гIерташ царна духхьале еш корзагIъяьнна хьувлар. Юхе латтача ший неяа тIаьяйтар из пальто а лаьца. Бакъда, оаххорой санна хьувзача цу йовсараша кхесса Богатырева дIа а йохийташ, М. Нальгиева машина чу а кхесса дIелийхар.

Из йорча хIама даьр вар, шийна М. Нальгиевайх сесаг е дага хинна Галиев Бахьаудин. НизагIа саг йодаеш цунна новкъостал деш хиннар вар Х. Х. Галиев. Йодаьчул тIехьагIа Ачалкхе шийн гаргара нах болча йигар йоI Галиев Бахьаудина. Укхаза фусемдаьй новкъосталца из раьза е гIерташ дукха къахьийгар. Бакъда, цунах хIама-м хиланзар. Шийна ца везача сагаца ях хьатIалийцанзар М. Нальгиевас. Iаьлале тIайигачул тIехьагIа ше раьза йоацилга а, низагIа йодаьлга а дIаьлар цо.

Советски законодательстве могадац раьза йоацаш, низагIа саг йигар. Из даьраш уголовни бехктокхаме оз. Иштта хилар Б. Галиевца а. Назрановски района халкъа судо цоIи ахи шу набахта чувалла ха техар цунна.

Фу саг ва Галиев Бахьаудин? Нальгиева йодаеча хана саг йоалаь а, кхо бер а долаш хиннав из. Ала деза, шер-шера «шабашках» ухаш вх хилар а. «ДIаьхача сомо» ваьккха хургва-кх Галиев зуламерча наькъа тIа. Доала хIама доккха а эца а йиш я, аьнна меттуина. Цхьабакъда, эцаш бохкаши бац саг безам.

Зулам ше даьчох дахад. Хетаргахьа, укхаза тIадам оттабича доалар гIулакх... ХIаьта а дашха безам ба цу тайпарча зуламий овла вииахьа боал. ДIаяхача замах юхейнса юкх я из.

Цох, тхьовра хьалха дена хьайоагIа къамаи оамел я, яха нах болаш ба тахан а. Цхьабакъда, мегаргболча парха-м цIаккха а могадаьдац кхалсага низ бар. Кхыча бесса хила а йиш яц из-м. Миштта бакъде доагIаш хIама да кхалсага сий доадар? Яц даьра из-м къаман оамал. Харцо юзпачо, тахзпарча вахарца товш доаца гIулакхаш леладеча, хьаллувнача наьха оамал я-кх.

ЛаьгIденадале а. цхьабакъда, хIанз а нийслу вай къамап вахаре дIаяхача замагIа юхедиса ширдаьнна гIулакхаш леладарах хьахула зуламаш.

ХIана нийслу уж? Нийслу саг низагIа йодайнча, дукхагIйолча хана из правоохранительни органех къайла а дикье, дина авторитеташа яхачунга ла а дийгIе, кхалсаг низагIа раьза еш цох урдув а даьккхе тоамаш деш моттигаш дукха нийслуидаь.

Цумоча бекхам ца беш дус зулам. Цул совгIа, иштта хила доагIаш хIама да, аьде из бакъде а гIерт. Даьша яханчуга ла а дийгIе, бIарга цIалхара хий ца хадаш шийна ца везача сагаца ях кхалсаг. Вешта аьлча, цун ираз доаду.

Иштта хоттадеиначa вахарах динадар хиина моттигаш сона хезаяц. Цхьабакъда, дукххаза хезад цу тайпара вIашагIкхийтта дезая къьестаб яхаш. Иштта дукха хезад, низагIа саг йодарах хиина хатараш. Масала, йодаь йига саг бахьан долаш Малгобекски района Инаркъе яхача юрта Кхоартоштен Яндаькъани юкъе хиннача доне дукха нах байнаб. Е керда масал: цхьа-шин шу хьалха цу тайпара хатар хилар Назрановски района Пхьилекъонгий-Юрта НальгиевгIарнеи ГорчхановгIарнеи юкъе. Цига нах лозабеш а, хIаьта вIалла гунахьа доаца зIамсаг вуаш а моттиг нийсъелар.

Цу тайпара масалаш дукха а доаладе йиш я. Цудухьа, ширдаьннача гIулакхашца лира къовсам лоаттабар партийни а советски а органий, еррига общественноста, хIара сага лоархIаме декхар да. ХIаьта уж зуламера гIулакхаш дукхагIча даькъе юрташка нийслундаь, эггара хьалха цоай дош ала деза цу гIулакхашца къовсам лоаттабара вIашагIъехнача комиссеша, депутаташа, къьстта юрташка бахача коммунисташа. ХIанз аьлча, царна дика довз моттигера гIулакхаш, иштта бовза дIаяхача замах юхедиса хIамаш хьалхьедераш.

Овлашгара дена дIаданкха деза советски наьха вахара новкъарло мел ер.

Ш. ХУСЕЙНОВ.

Вай хьоша

ХАЛХАРА ГОВЗАНЧ

Укх деношка вайцига хьоалдагIа ва индийски халхараш деш вола артист Федин Владислав. Шин литературно - хореографически композицех «Инде легендаш, мифаш, халхараш» аьнна цIи тиллай цо. Из вIашагIйоллаш цунна гIо-новкъостал дадь йовзаш йолча индийски йовзанхочо а переводчицас а Кушвах Шакунталас. Программа оттаьй СССР халкъа артиста, Социалистически Къахьегама Турпала Эсамбаев Махьмуда.

Федина репертуаре да Инде къулбельерел кхулбаседерел даьнна ворхI халхар. «Шива - Натараджа» — дуне хьаккхалаш а из хIалакдеш а волча Шива яхача даьлана хетадаь да. Вайнаьха меттала аьлча, «Шива — халхара паччахьа» яхилга да из. «Рамаяна» яхача халхаро дуьйц къаьнарча Инде апоге вувцаш волча Раме яхача паччахьа воIа атта ца хиннача вахарах а кхелах а. «Катхак» кхар къул беседа Индера даьнна дворцови халхар да. Безама символах да «Паллни» яхар. Иштта дигарча «Бхарат-Натьям» яхача стилах да «Аларипу». Безам тIаоьзаш да Федин Владислава деш дола композитора Шанкар Ананда музыках оттадаь «Сатоссаш» яхари таза тIа деш доза «Цlейна хетадаь халхари». Уж да тайп-тайпаро сакъердаме а гIайгIане а, ритуальни а светски а халхареш.

Артиста композици — из моноспектакль. Вайна ма харра, индийски халхар Iалаьмате театральни да. БIаргий а кулгий а овмалаша, позаша дина хьахьокх хIара хореографически сюита чулоацам. Из деррига довзачар, книжка дешаш санна деш царех хIарадар.

— Хьажал, — йоах Владислав, — хьона хьалхашка аз бIарчча истори дувцаргда. Позаша, бIаргий а кулгий а овмалаша хьа а гойташ, волалу из мел долча хIамай маIан де. Цхьан юкъа цецваьннача вагIа со, боикъалдар аьлча, из цо хьахьокхаш дар ве а да Iалаьмате вайна массайена езаш а вай ловрхIаш а йолча хьамсарча Инде халкъа хореографе тамашийна истори. Цудухьа укх хIамаш дIадувцаш а дIагойташ а йола шин тайпара концерт-лекци я актера из еррига программа.

Кхы цхьаькха а вай мехкахочунца бувзам болаш ба халхархочун кхоллам. Из я Ярославлерча филармоне боля беш йола гIалгIай йоI — органистка Шишханова Люба.

Цкъа Федин Владислава концерте хиначул тIехьагIа Владиславага аьлар цо, органаца тIехьа музыка а лоихаш, хореографически импровизацей эксперимент е вай, аьнна. Из гIулакх хьаллаьцар артисто. Иштта цар цхьана къахьелдар нийс даьхьа датташ йола импровизационни хореографически тамашийна хоза концерт-программа. Из дитт вай хамарча французски композитора Оливье Мессиани нийс медитацех. Органи музыкей халхара пластикей Iалаьмате чIоагIа шовйла товш программа я Л. Шишхановас а, В. Федина а кхеллар. НийсагIа аьлча, Владислава шин халхарашца цига вайна «бIаргабайт» цу музыка чулоацам.

Валерова Федин Владислава кхолламо я, Инде истори а культура а цун сел кIоарга йовзаш хиларах цецваьнна, хетт из цунга, мишта а мичаре а Iомадаьд Iа из деррига?

— Эгтара хьалха из моакх сона безабалийтар, цун халхараш царе са безам созмабаьшхар а Эсамбаев Махьмуд ва. Вокъда, цун халхарий ноеш яц из дераш. Са репертуаре дукхьал цхьан Инде халкъа халхараш маре дац. Пластика, жесташ Iомае, индийски хореографе къайлеташ йоаза сона новкъостал дир Индерча доттагIаша, къаьстта Делерча халхара Академе директоро Намбуддири Кришнас.

Тха къамаьл чакхдоалаш иразе беркати долаш машаре вахар хилда аьнна «Сердало» дешараштa ловца бaькхар артиста.

Б. АБАДИЕВ.
Г. ЗЫРЯНОВА сурт.

Белам а белхам а

ГIелал ецний из

МоцагIа лоамашкара вира тIа а хайна шаьрача уллача юрта венача Цагена тIаккхаьнаб АстагIча Темара бIухой. Вир дIадаьккхача дукхьеле е венача Цагена пIаза валладца йиттай.

— Сагара вира а дакхха, кхы сона стта а стта! — аьхад де хIама доацаш кIаьвисача Цагена.

Вокъонца ховш дац из гIулакх малагIча юрта хинад. Тхан - тхан юрташка хинна дац из лкаш керасти ду ТIой-Юрта, Долакха - Юрта, Экажкъонгий - Юрта, Пхьилекъонгий-Юрта бихача цаха. ХIанзалца наьсаркой а, доацар ала кийча ба-кх ераш ала санна корта а онгабий, белалора. Цхьабакъда, укх тIехьарча хана из Назрань я яха болабенниб. Из сеца бакъ хилара тешал деце а, укх шера шига хинар дегабуам байташ да. ГIулакх из дарра дувцаргда вай.

Делкъал тIехьагIа диъ сахьат даьнна ха яр. Назранерча автотранспортни предприяте кхоа вар Гаэгиреев Амирхан. ХIаьта 85-84 ЧИЛ яха номераш йола шин «Иж-Комби» яха машина АТП коа хьачу а ца йоаккхаш, араьха йиталр цо. Хадар цунна гIаьленаш эца сагота деша хьуза Конорхоев Аслан «Москвича» йисте готувсаш ледий.

— Со хьа машинеца гIаьленаш эца вахавар, — аьлар Аслана Амирханага. — Цхьабакъда, цу хьа машино хьая а ца туташ, гIаш юха ва везаш хилар со. Во делаю Iа, воше, «Москвич», хакханнахьа профилактика яц, хувца еза оатхалаш хувцаш.

— Хьа фу гIулакх да са машинеца, аз аьнна вахавар хьо гIаьленаш эца? — раьза боацаш аьлар Гаэгиреева. — Сона сайна хов сай «Москвича» фу эш... Мичахьа йитай Iа из?

— Ма чIоагIа норзагIаьнна хьо из хурдий лаьна машина бахьая доваш, — аьлар Конорхоева. — Волве, аз дIавуг хьо из йолче.

Еха «Москвич» автостанце коа деттар. ДIоагIа дIачуделлача хьаллотесар из, бакъда, мух енача виро мо мара, меттахьа ала тиганзар.

Из шин бехках дац ала гIертар Аслан.

— Аз дIа а, хьал а, Iо а техалц из, — аьлар цо.

— ТIаккха фу даьд укхалла? — цецваьлар Гаэгиреев. — Скоростий коробка це ехай аргда вай, тIаккха яI миштa сеттай?

Из лоадаланзар Аслана. Машина даьке кач вахар из.

Экспертиза тешал дир Амирхана човнаш яьлга. Уж човнаш-м дукха ца товш ерзаргъл, цхьабакъда, ханахьа ерзаргъл Гаэгиреева дега хинна чов. Аслан-м урсага кхайда а хиннав, ца тохийташ ваха соцаваь мара.

Массахана вIаштIехьадалац чураваьнна хулиган соцаве. Царех ва, Назранерча Цароев Iийса а.

Паччахьалкхен № 66-45 ЧИК йолча М-21 яхача машинаца арабаьннаб Цуроев Ахьмад, ГагиевгIар Берсанкъ, Iаббас, Лемка. Наьхьа болхиш дагадехад Ахьмада шин Цароева Казбанага шин гума доаллилга. Казбан яхача цIен наIарга а бехе, сигнал техай цар. Царна духьал араваьннав Цароевий вешин воI Iийса. Шоаш бена викъ Ахьмада дIабийцача дай-йиша хьаеха рьаза хиннавац Цароев. Цу юкъа араваьннав Казбана да Махьмад. Iийса цIагIа чу ваха, топ бе а йоалаш юхааравальнав.

Iийсас уйла лаьц дIахо де дезачоа. Топа лак лоад. Иразе из машина неIарах мара кхийттаяц.

Иштта да-их гIулакх... Хоаттам боацаш наьха машина йигай Конорхоев Аслана. ХIаьта хIана йигай аьнна бехк баьккхача, машина даьна вач вахав. Цул а воIа да Iийсас даьр: шоай ахча хьада аьнна коа баьхкача наха топ техай. Тамаш ецний, хьалхагIа нахе хелахетар ду цар. ТIаккха гIелал а яхь.

Нахага гIелал яр харцахьа лаьрхIар Назранерча халкъа судо. Iийсайна а Аслана а набахта чубахка ханаш техар.

М. КАРТОЕВ.

Х.-Б. ИСРАИЛОВА карикатура.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

30 НОЯБРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — Эстради концерт. Ташкентера передача.
9.00 — «Аз сацига ветт?». Iилма-доваийтара фильм. Даьвдолча берех.
9.30 — «Кхерам боаца бехам».
9.30 — «Дешара ге».
10.35 — «Мотталинараш». ТIема бузаллой вIашагIкхетар.
11.45 — «Кхаь бIаьшера город». Ленинградера. 3-гIа передача.
12.35 — «Сег. Лаьтта. Адам».
13.20 — «Салаlад» яхача халкъа кхолламах йола Дуне халгъашта юкъера телевизионни программай VI-гIа фестиваль. «Къаьнача традицешта вахар душ» (Швеци).
14.00 — «Дезали школеи». Телевизионни журнал.
14.30 — «Кердадараш».
14.45 — «Экрана тIа — А. Гайдара турпалаш». «Чуки Геки». Художественни фильм.
15.30 — «БIаргашта гушдар — гоша хала дар».
16.30 — «Кердадараш».
16.35 — «КхайттаалагIа шахматни чемпион».
17.05 — «Шам фантази» яхача фильма - концерта премьера. Даькъа лоацаш ба Н. Бобрин, В. Овчинников, И. Воробьева, М. Лисовский.
17.45 — «9-гIа студи».
18.45 — Художественни гимнастиках йола интервидене кубок. Гаьнера передача.
19.20 — «Кердадараш».
19.35 — «Тхона мах кинида чу баьбац». Художественни фильм.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Фу? Миче? Маца?». Телевизионни викторина. Из йистеньача — «Кердадараш». Центральни телевидении Ергигсоюзни радиен электромузыкальни инструментий оркестра концерт.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйранара гимнастика.
8.15 — «Могаш хила безам бале».
8.30 — «Гонка дэакхьаллие» яхача телевизионни документальни фильма премьера.
9.00 — «Iуйранара почта» яха музыкальни передача.
9.30 — Латвийски телевидене студе программа.
11.15 — «Путешественний клуб».
12.15 — «Нах хьанна говраьбарш» яхача телевизионни художественни фильма премьера. 1-гIа, 2-гIа сереш.
14.30 — Москва. Консерваторе йоккха зал. РСФСР халкъа артиста Р. Керера концерт.
16.20 — «Трив. Моаршал». Мультипликационни фильм.
16.30 — «Кинокъамачун спутник».
17.20 — Хетаю КПСС XXVII-ча съезда. «Бригада» — йоакхе а да». Производственни бригадай смотр-конкурс.
17.50 — «Нохч - ГIалгIайчоь кIорга».
18.00 — Кхачан программа — дикогIча хаамаш гIулакх. Хин детта аьзттаиш: интенсивни курс.
18.30 — Доахана духх ишйдара хьаька натта опыт. Iилма-доваийтара фильм.
18.40 — «Вахара денхар». Парте а къахьегама а ветеранах Г. Г. Самарсхое йола телеочерк (нохчий меттала).
18.50 — Са паччахьалкхан сацте.
19.20 — Телевизионни кхьоьш цIа.
20.00 — «Бийса даьхьала хийла шун, бераш!» «Доктор Айболит». 3-гIа дакъа.
20.15 — «Баскетболах йола СССР чемпионат. Кхалнах. ЦСКА — «Спартак». (Ленинград).
21.00 — «Ха».
21.35 — «Дега гIуллакхаш». Художественни фильм.
23.05 — «Кердадараш».

1 ДЕКАБРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — Илли вол «Воронежски вехнараш».
9.00 — Документальни фильма премьера.
9.20 — «Спортлото» 48-гIа тираж.
9.30 — «Гургаа».
10.00 — «Советски Союза гIулакх ду аз».
11.00 — «Могашло».
11.45 — «Iуйранара почта» яха музыкальни программа.
12.15 — «Ералаш» яха берий юмористически журнал.
12.30 — «Юртара сальхо».
13.30 — «Музыкальни киоск».
14.00 — «Калмоонии». «Тха городера зIамига саг». Художественни фильм.
15.55 — «Кердадараш».
16.00 — «Салаlад» яхача халкъа кхолламах йола Дуне халгъашта юкъера телевизионни программа VI-гIа фестиваль. «Шентевинне» (Швейцари).
16.20 — «Тамашех ца тоша Савушкин» яхача берийн-чарна долча мультипликационни фильма премьера.
16.30 — «Путешественний клуб».
17.30 — «Тоца IаморгIий тIадамаш». «Красный май» яхача художественни нохгIа деча заводa говзанчех (Вышний Волочек).
18.00 — «Дунен халгъашта юкъера панорама».
18.45 — Т. Синиескас, Я. Амфаре, А. Пугачевас, Н. Карачанцовa, А. Асадуллина, Р. Фалаь (Итали). «Арлекино» яхача ансамбла, иштта кхечар а даьъа лоаца концерт.
19.25 — «Кердадараш».
20.35 — Телехьежачар декхарех. «Супа Луиз» юхакерт хьа художественни фильм.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Футбольни обозрени».
22.05 — СССР халкъа артиста К. Орбелиа нуьгаллу Армене Паччахьалкхен эстради оркестра выступлени.
22.55 — «Кердадараш».

II ПРОГРАММА

8.00 — «Зарядка е дIаоттаI».
8.30 — Ритмически гимнастика.
9.00 — «Iилмаш дола дувцараш». Iилма-доваийтара фильм.
10.00 — Т. Н. Хренникова ученический концерт.
11.00 — «Дийнача хIамай дунен тIа».
12.00 — Тха корреспондентанша дувш.
12.25 — «Фазыл болча хьаьшагIа». «Вун». Мультипликационни фильм. 1-гIа, 2-гIа сереш (ВНР).
14.00 — Художникех дола дувцараш. СССР халкъа художник О. Верейский.
14.30 — «Ашарин ломх Челябински филармоне фортепьянни триос.
15.05 — «Дунен нагирхьаьш».
15.40 — «Реклама».
15.45 — ГIорбанна советски композитораш — Ленински премие лауреаташ. Р. Щедрин.
16.40 — «Делкъа хана дIадоа Iенаш». ВорхI серий йола телевизионни художественни фильм. «ХIама ирзаш». 3-гIа серий.
17.50 — Хин полах йола СССР кубок. «Динамо» (Киев) — ЦСКА ВМФ. «Олимпийский» спорткомплекса бассейнера передача.
18.15 — Футболах йола СССР чемпионат. Переходни турнир. 2-гIа тайм. ЦСКА футбольно-лёгкоатлетически комплексера передача.
19.00 — «Чоа ду планета». 3-гIа фильм. (ВНР).
19.30 — Футболах йола СССР чемпионат. Переходни турнир. 2-гIа тайм.
20.15 — «Бийса даьхьала хийла шун, бераш!» «Доктор Айболит», 4-гIа дакъа.
20.30 — Баскетболах йола СССР чемпионат. Кхалнах. ЦСКА — «Горизонт». (Минск).
21.00 — «Ха».
21.35 — «Доазол дахьарча фильма экран». «Юкъара цIа» яхача телевизионни художественни фильма премьера. (ГДР).

РАДИО

30 НОЯБРЬ

6.40 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала).
6.55 — Хоамаш. Хоттам.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — Передачай программа.
8.35 — «Юртара вахар» (нохчий меттала).
11.15 — «ВIаьстанна бIаьнкагIа». Хь. Осмиева поэма.
10.35 — Реклама.
11.00 — «Къонах».
11.30 — Литературни Нохч-ГIалгIайче.
12.40 — «Микрофона хьалхашкара театр» (нохчий меттала).
13.00 — Съездагара съездага. КПСС Урус - Мартановски РК хьалхарча секретара А. С. Бисолтанова выступлени.
15.15 — Концерт.
16.00 — Музыкальни почта.

1 ДЕКАБРЬ

7.15 — Республикански газетий обзор.
7.30 — Передачай программа.
7.35 — Хоамаш. Хоттам.
8.25 — «Шоана дукхадеза мукъамаш».
11.30 — «Илли а уллу да». Юрта боахама къахьегамхошта лаьрхIа йола музыкальни программа.
15.15 — «Халкъа эшача товрашта — ваьха дикаш» (гIалгIай меттала).
16.00 — «Школьни глобус».
16.30 — «Къона сиэна» (нохчий меттала).
18.00 — «Иллеша хьеэмалдоачарна». Концерт.

УКВ

17.00 — «Вальса хазна» яха концерт.
18.42 — «Сагьердалеча тахгIа тIа» яха литературно музыкальни композици.
19.02 — Нохч - ГIалгIай музыка.

Хоттам

Тахан республике гIоллен Грознен моркхаш а йолаш, цхьайолча моттигашка лаьгIо йоачан а йолаш, Iуйренна цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, малхбузехьара секунде 0—5 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 0—5. Грозне 2—4 градус йIовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоанен ломмен моркхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, тайп-тайпарча гагIонашкахьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура байсанa 1—6 градус шелал йолаш, дийнахьа 0—5 градус йIовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТЕЛЕПРОГРАММА

2 ДЕКАБРЬ
I ПРОГРАММА

17.45 — «Ньча деша, республика». Азески Халкъа-Демократически Республикех йола киноочерк.
18.05 — «Сагтердаршо меттана».
18.15 — Сухая. 1986—1990 шерашкахь 2000 шерагга кхачалца йолча хана СССР социально-экономически дагIадалара нарттерна лостамашара Iилман - технически прогресс.
18.45 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — ДIаьвхх РСФСР заслуженни артиста В. Феоктистова (балалайка).
19.25 — «Попшинника хинар». Я. Симонова из цIе лелачна повестах даьнна художественни фильм.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Социалистически Къахьегама Турпала СССР халкъа артиста И. Архиповай концерт.
23.25 — «Тахан дунен тIа».

II ПРОГРАММА

16.45 — Iилма - доваийтара фильмай программа. «Юкъерча зIанарах йола кулгалхо киноIу школа». «Хургйолча отрытона йола комментари».
17.25 — Нохч - ГIалгIайчоь кинокран.
17.45 — КПСС ЦК проектий мел оаха. «Поазикхом вахар» (нохчий меттала).
17.55 — Фильм-реклама.
18.00 — Ритмически гимнастика.
18.30 — «Нохч - ГIалгIайчоь ди».
18.50 — КПСС XXVII съезда дaxа из доаггIара наькъадар. «Цхьан дезале». Краснодарски телевидене студе программа.
20.00 — «Бийса даьхьала хийла шун, бераш!» «Доктор Айболит». 5-гIа дакъа.
20.15 — Дунен халгъашта юкъера панорама.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Ахархой». Художественни фильм.
23.15 — «Кердадараш».

3 ДЕКАБРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — «Юханхойна, гармонташ».
9.05 — «Попшинника хинар». Художественни фильм.
10.40 — Къаьнарча музыка концерт.
11.10 — «Цхьа а аагIа, шоааа а аагIа». Документальни фильм.
11.30 — «Кердадараш».
14.30 — «Кердадараш».
14.45 — «60-ча шерашкара коммунисташ». Документальни фильмаш: «Ласта даза хьех аз», «ПлатоноегIар бахаl», «Сискала чам».
15.45 — А. Глазунов. № 4 йола симфони. ДIалела СССР Паччахьалкхен академически симфонически оркестра.
16.30 — «Кердадараш».
16.35 — «Хар — виз». Iилма-доваийтара фильм.
17.10 — «Наргис» яхача Паччахьалкхен фольклорно-халхара ансамбла концерт (Афганистан).
17.35 — Наха гIулакхаш. «Вай ца дий, саге дергдац». Iилман - технически прогрессерча адамнаш факторх ролах (Краснодар).
18.05 — «Гiамнарен юкъера илли».
18.45 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — КПСС XXVII-ча съезда наькъаьдалаш. Армянски ССР телевидене программа.
21.00 — «Ха».
21.35 — М. Ю. Лермонтов. «Маскарад» [illegible]
23.05 — «Тахан дунен тIа».

II ПРОГРАММА

8.00 — «Iуйранара гимнастика».
8.15 — «Юрта боахам» яха кинокурнал.
8.34 — Ширача Инда культура истори. 5-гIа класс.
9.05 — Французски мотт. Хьалха 1-гIа шу (СогIаташ).
10.05 — СПТУ дешархошта эстетически кхетам бахар. Кхоллама урокаш.
10.35 — Советски паччахьалкхени бокъони доахаш. 8-гIа класс. «Номер цаI йола бокъо». «Советски граждански къахьегама бокъонах».
11.05 — «Шахматни школа».
12.10 — Природоведени. 3-гIа класс. Вахар, кхаша цонашh.
12.30 — В. Маяковский. «Владимир Ильич Ленин» яха поэма. 10-гIа класс.
13.30 — XVIII-ча бIаьшерара эрсий искусство. Живопись.
14.05 — Ю. Тынянов. Уйлаш. ВIашагIкхетараш.
15.10 — «Кердадараш».
16.55 — Концерт.
17.30 — «Дунен халгъашта юкъера обозрени» (нохчий меттала).
17.45 — Фильм-реклама.
17.50 — «Нохч - ГIалгIайчоь ди».
18.10 — «Са вир лела». Художественни фильм.
19.35 — «Бийса даьхьала хийла шун, бераш!» «Доктор Айболит». 6-гIа класс.
19.50 — Баскетбол. Кубкаш ыркхачар кубок. МалаIа нах. ЦСКА — Хувентуд (Испани).
20.30 — «Памятникаш дийна да» яхача документальни фильма премьера.
21.00 — «Ха».
21.35 — С. Миронов. «Нохчийн граждански».
22.25 — «Кердадараш».

4 ДЕКАБРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — Мультипликационни фильмаш: «Iуйранара музыка», «Комар Комаровичах бола фильм», «Лечкъадае пудель».
9.05 — М. Ю. Лермонтов. «Маскарад». Драмацара сценаш.
10.35 — «Путешественний клуб».
11.35 — «Кердадараш».
14.30 — «Кердадараш».
14.50 — «Юртара анайоеваш». Документальни фильмаш: «Ахархой уйлаш», «Лаьтта вахa».
15.30 — Л.-В. Бетховен. Яхк багателей. ДIаьвхх Дунен халгъашта-шегарча конкурсан лауреата В. Шахина (фортепьяно).
15.50 — «Урокаш лычен». Телевизионни журнал.
16.35 — «Кердадараш».
16.40 — 1905—1907 шерашкара Росса хиннача революцe 80 шу дизарга. Истори вагIонаш. «Советe тарамах хьех».
17.15 — «...Лахайта шу даьлин безамагIон».
18.00 — «Iимнен вахарe».
18.30 — ХIара сурта тIа — шаьш.
18.40 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — «Саги хьоммe».
19.30 — «Кердадараш».
19.40 — «Сурт» яхача кхо серий йолча телевизионни художественни фильма премьера. 1-гIа серий.
21.00 — «Ха».
21.35 — Документальни экран.
22.45 — «Тахан дунен тIа».

II ПРОГРАММА

8.00 — «Iуйранара гимнастика».
8.15 — «Наьвгуьдерий кхьаьъа» яхача документальни фильма премьера.
8.35 — Информатика вычислительни техникин лардаш. 9-гIа класс. Алгоритмаш. Вовшачиндара бахкаш. Оттама кхьаьш: цикалан таблицаш.
9.05, 14.00 — Немцой мотт. Хьалха 1-гIа шу.
10.05 — К. Кулиева поэзи.
10.35, 11.35 — «Шадара биологи», 8-гIа класс.
11.05 — «Дезали школеи». Телевизионни журнал.
12.05 — Географи. 8-гIа класс. Веламш.
12.35 — Вахача нана — цIера болча кхерамах. «Антивирусаш, дагадоагIаш хила». Iилма-доваийтара фильм.
12.50 — «Да дика хила мух хьехархо». СССР халкъа хьехархочах В. В. Дьячков йола очерк.
13.10 — Эстетически кхетам бахар. Кхоллама урокаш.
14.15 — «Драматургин театр». Н. В. Гоголь. «Ревизор».
15.00 — «Кердадараш».
17.30 — «Фордах уйла йолаш». Iилма - доваийтара фильм.
17.40 — Кхоъ тамашийна бек.
17.50 — «Технически хоамий вестник».
18.10 — «Нохч-ГIалгIайчоь ди».
18.30 — Фильм-реклама.
18.35 — «Сорий бен Iина кийчча оала». Специалиста хьехамаш.
18.50 — Мультипликационни фильмаш.
19.00 — «Спортивни Нохч-ГIалгIайче».
19.30 — Съездагара съездага. «Грозненский» яхача совхоза коллективе (нохчий меттала).
20.00 — «Футболах йола СССР чемпионат. ДIай-хьай йоаза турнир. «Даугава» (Рига) — «Нефтчи» (Баку). 2-гIа тайм.
20.45 — «Миштий хьо цIи, «Сериф!» Документальни фильм.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Сахиллалца вахаваьр». Художественни фильм.
23.00 — «Кердадараш».

5 ДЕКАБРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — «Кьанахар яхолащ».
9.05 — «Сурт». Телевизионни художественни фильм. 1-гIа серий.
10.35 — «БIаргашта гушдар — гоша хала дар».
11.35 — «Кердадараш».
14.30 — «Кердадараш».
14.50 — «Вай замано». Документальни фильмаш: «Дина вьейхоллар», «Ер мукъавала мукъаьволца ха».
15.30 — ЧIондаргий музыка концерт.
15.55 — «Кердадараш».
16.00 — «Сагтердаршо стартта».
16.45 — Финлянде телевидене программа.
17.45 — «Форвеления» яхача группаца вIашагIкхетар (Финлянди).
18.15 — «Деша тIехьа — гIулакх». Социализма дагIдара нравственни категори санна йола дисциплина.
18.45 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — «Дунен нагирхьаьш».
19.35 — «Сурт» яхача телевизионни художественни фильма премьера. 2-гIа серий.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Кавкара дунента хьоп».
22.35 — «Тахан дунен тIа».

II ПРОГРАММА

8.00 — «Iуйранара гимнастика».
8.15 — «Юхадийлу дехаш хинна мукъамаш». Телевизионни документальни фильм.
8.35, 9.35 — Природоведени. 4-гIа класс. Мухи ца бу белхи.
8.55 — «Лекха производительность йола уникальни прессаш». Iилма - доваийтара фильм.
9.05, 12.10 — Испански мотт.
9.55 — 19-ча бIаьшера хьехарча аз бIа шера йола живопись. А. Венецианов. 3-гIа класс.
10.35, 11.40 — Н. А. Некрасова лирика. 8-гIа класс.
11.05 — «Манай школа».
12.40 — «Вахар бахьан тIома мика дукхьла вакa...» А. Сурков поэзи.
13.30 — «Хьога хьи тха, зIамига саг». Субтитраш дола художественни фильм.
15.00 — «Кердадараш».
16.50 — «Маршал Шапошников». «Тамаш тамашта дукхьаль». Документальни фильмаш.
17.30 — «Школьник» (нохчий меттала).
18.00 — «Нохч - ГIалгIайчоь ди».
18.20 — Атеистически тамаех (нохчий меттала).
18.30 — «Шоана, даьй-наноэй» (гIалгIай меттала).
19.00 — «Терно а — боакхаш доаре ца хилар».
19.20 — Баскетбол. Европейски чемпионата кубок. МалаIа нах. «Жальгирис» (Каунас) — «Олимпия Симас» (Итали).
20.00 — «Бийса даьхьала, хийла шун, бераш!» «Удава бебушка». Мультфильм.
20.15 — «36» «Бе йола песеш». Iилма - доваийтара фильм.
20.30 — Ритмически гимнастика.

21.00 — «Ха».
21.35 — [illegible] фильма [illegible]. Художественни фильм.
23.10 — «Кердадараш».

6 ДЕКАБРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — «Сагтердаршо меттана».
9.20 — «Сурт». Телевизионни художественни фильм. 2-гIа серий.
10.45 — Фильма - концерта премьера. [illegible]
11.15 — «Кердадараш».
14.30 — «Кердадараш».
14.50 — [illegible] Документальни фильмаш [illegible]
15.40 — «Эрсий метта [illegible]».
16.10 — [illegible]
16.25 — «Кердадараш».
16.30 — [illegible]
16.30 — [illegible] А. Гайдара турпалаш. [illegible] Художественни фильм.
16.50 — «Содружество». Тележурнал.
18.45 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — [illegible] художественни фильм.
19.20 — [illegible] КПСС ЦК [illegible] Социалистически Къахьегама Турпала [illegible] выступлени.
19.35 — «Кердадараш».
19.40 — «Сурт» яхача телевизионни художественни фильма премьера. 3-гIа серий.
21.00 — «Ха».
21.35 — [illegible]
22.35 — «Тахан дунен тIа».
22.40 — «Московские новости» яхача газета призан [illegible]

II ПРОГРАММА

8.00 — «Iуйранара гимнастика».
8.15 — [illegible] Телевизионни документальни фильм.
8.35, 9.35 — М. Ю. Лермонтов. «Бородино». 4-гIа класс.
9.05, 13.00 — Англойн мотт. [illegible]
10.05 — География. 7-гIа класс.
11.05 — [illegible]
12.10 — Природоведени. 4-гIа класс.
12.30 — М. Е. Салтыков-Щедрин. [illegible]
[illegible]

8.30 — «Эзгара [illegible]». Телевизионни документальни фильм.
9.00 — «Iуйранара почта» яха музыкальни передача.
9.30 — «Вай бош».
9.55 — «Путешественний клуб».
10.55 — Таджикски телевидене программа.
12.05 — Я. Коласа цIарахчу Белоруски драматически театра фильм-спектакль. «Павлинка». [illegible]
13.30 — «Художникаш [illegible]». Скульптор Петр Клод.
14.20 — Я. Сибелиус. [illegible] концерт.
15.00 — «Нохч - ГIалгIайчоь [illegible]».
15.15 — [illegible] Телевизионни [illegible]
16.05 — Социалистически [illegible]
16.35 — [illegible] Телевизионни художественни фильм.
17.00 — [illegible]
18.05 — Оперетта артистий [illegible]
19.30 — «Заря Востока» яхача газета призан [illegible] турнир. [illegible] СССР сборни [illegible]
20.00 — «Бийса даьхьала хийла шун, бераш!» [illegible]
20.15 — «Могашло».
21.00 — «Ха».
21.35 — [illegible]
22.50 — «Кердадараш».

8 ДЕКАБРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — [illegible] Документальни фильма премьера.
8.55 — «Салаlад» яхача [illegible] программа VI-гIа фестиваль [illegible]
9.20 — «Спортлото» 49-гIа тираж.
9.30 — «Гургаа».
10.00 — «Советски Союза гIулакх ду аз».
11.00 — «Могашло».
11.45 — «Iуйранара почта» яха музыкальни передача.
12.15 — [illegible]
12.30 — «Юртара сальхо».
13.30 — «Музыкальни киоск».
14.00 — [illegible]
14.45 — Шолом-Алейхем. «Тевье [illegible]». Телевизионни спектакль. [illegible]
17.25 — «Московские новости» яхача газета призан [illegible]
18.45 — [illegible]
19.00 — «Путешественний клуб».
20.00 — «Кердадараш».
20.05 — «Московские новости» [illegible]
21.00 — «Ха».
21.35 — [illegible] выступлени.
22.30 — Советски композиторш [illegible]
23.05 — «Кердадараш».

II ПРОГРАММА

8.00 — «Зарядка е дIаоттаI».
8.15 — «Сагтердаршо меттана».
8.30 — Ритмически гимнастика.
9.00 — «Эрсий метта [illegible]».
9.30 — Д. Скарлатти. [illegible]
10.05 — [illegible]
10.35 — [illegible] СССР [illegible]
10.45 — [illegible]
11.00 — А. Зыков. СССР [illegible] оркестра [illegible] концерт.
11.15 — [illegible]
12.15 — Мультипликационни фильмаш [illegible]
12.45 — «9-гIа студи».
13.45 — «Ха».
14.00 — Тха корреспондентанш дуьш.
14.30 — [illegible] Эстради представлени.
16.05 — «Делкъа хана дIадоа Iенаш». [illegible]
17.20 — «Дунен нагирхьаьш».
17.35 — ГIорбанна советски композиторш — Ленински премийн лауреаташ. Р. Щедрин.
18.30 — [illegible]
19.15 — Футболах йола СССР чемпионат. Переходни турнир. «Нефтчи» (Баку) — «Черноморец» (Одесса). 2-гIа тайм.
20.00 — «Бийса даьхьала хийла шун, бераш!» [illegible]
20.15 — «Сег. Лаьтта. Адам».
21.00 — «Ха».
21.35 — Доазол дахьарча фильма экран. [illegible]

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковски, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителан — 2-85-07; бехктохкхна секретаран — 2-84-69; отделаш: партийни [illegible]; вахаро — 2-54-04; промышленностан транспортан — 2-65-01; юрта боахаман — 2-47-84; культуран — 2-64-75; кехатийн — 2-85-64; корректоран — 2-89-68.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-69; отделы: партийной [illegible] — 2-54-04, промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-85-64; корректорская — 2-89-68.

Газет арадуьл шинарен, ерей, шоаттен деношка

СФ00369. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 5092.